

IZHAJA OB
ČETRTKIHUREDNIŠTVO IN UPR.
LJUBLJANA, BREG 10
POŠT. PREDAL. ŠT. 345
RAČ. POŠT. HRAN. V
LJUBLJANI ŠT. 15.393

DRUŽINSKI TEDNIK

ILUSTROVAN T ED N I K I Z A P O U K I N , Z A B A V O

POSAMEZNA
ŠTEV. 2 DINNAROČNINA 1 LETO
80, 1/2 LETA 40, 1/4 LE
TA 20 DIN V ITALIJI
NA LETO 40 L. FRAN-
CUI 60 F. AMERIKI 2 \$

IV. leto

V Ljubljani, 12. marca 1932

Štev. 11a

Most vzdihov

Zgodovinski roman / Napisal Michel Zévaco

Ponatis do vštetega 18. nadaljevanja, ki je izšlo v 11. štef. dne 10. marca 1932

Predgovor

Sest let je že Roland vzdihoval in besnel od obupa na dnu beneških ječ...

Kurtizani Imperiji se je v teh dolgih letih posrečilo, da je skoraj popolnoma udušila glas svoje vesti. Le časih, kadar je v svoji razkošni gondoli plula pod Mostom vzdihov in ji je udarjalo na ušesa obupno ječanje živih pokopanih nesrečnikov — le takrat jo je zbudilo kakor ostro bodalo v srce, da so zavalovali od smrtne groze njene prelestne grudi: tudi on ječi tu, obsojen na počasno umiranje, on, Roland, dožev sin! Roland, ki ga je še zmerom ljubila z vsem žarom svoje pokvarjene duše — in ravno ona ga je bila spravila v ječo! Kadar se je Imperija tega spomnila, bi bila najrajši šla k velikemu inkvizitorju in zahtevala:

„Izpušcite Rolanda, sami veste, da je nedolžen! Sami veste, da ni on umoril Davile, ker sem ga jaz!“

A to bi bil konec za njo...

In tedaj se je vselej spomnila Leonore, Rolandove lepe zaročenke, in smrtno sovraštvo je spačilo njen božansko lepi obraz. Prav mu je, naj trpi, zakaj pa je potepal njeno ljubezen, ko ga je na kolenih prosila, naj jo usliši...

Toda ti trenutki so postajali čedalje redkejši in kurtizana je na šumnih veseljah in v ljubavnih orgijah pozabljala, da je v vsem svojem življenju samo enkrat ljubila...

In Altieri, ki je z izdajstvom nad svojim prijateljem postal generalni kapetan beneških čet... ali je njega grizla vest, da je pomagal spraviti Rolanda v strašne beneške ječe, od koder ni druge rešitve ko smrt?

In Dandolo, Leonorin oče, slabič, ki je iz slavohlepa, da postane dož, molčal in pustil, da se zgodi nad zaročencem njegove hčere tak v nebo vpijoč zločin, ali je mogel pozabiti oni strašni večer, ko so mladega Rolanda Candiana pod lažnivo pretvezo, da je koval zaroto proti republiki, odtrgali od njegovih dragih in ga brez sodbe vrgli v najgroznejšo celico beneških ječ?

In škof Bembo, Rolandov prijatelj še iz otroških let — kaj je njemu storil mladi mož, da ga je tako neizprosno mrzil?

In dož Foscari, prejšnji veliki inkvizitor, mož železne krutosti in neobrzdane glave slavohlepa; ali mu je v teh šestih letih kdaj prišlo na misel, da kameniti zidovi beneških ječ niso dovolj debeli, da jih ne bi mogel človek, ki mu obup podela nečloveške sile, izpodkopati in stopiti nekoga dne pred njega in reči z mrzlim glasom:

„Prišel sem, da obračunam! Življenje za življenje, oko za oko!“

Ne, to bi bil čudež, in v čudeže Foscari ni verjel...

In vendar je Roland napravil ta čudež!

Sest let je mladi mož med strašnimi napadi blaznosti in brezdanjega obupa dan za dnem, noč za nočjo grebel in vrtal in dolbel v kamen... in kamen se je udajal, kamen je odnehal! Šest let je Roland kopal rov, ki mu je odprl pot v prostost — in zdaj je bil prost!

Toda ta prostost — ječa je bila raj proti njej!

Iz ječe je bil prišel s srcem polnim nad. Nič zlega ni bilo njegovji duši, ni

*) Ta rov kažejo še danes obiskovalcem beneških ječ.

mislil na osveto nad tistimi, ki so ga po nedolžnem vrgli v ječo. Ne... samo na Leonoro je mislil, na izvoljenko svojega srca. Poišče jo in potem pojde z njo iz Benetk in začne novo življenje. Le kadar se je spomnil svojega nesrečnega očeta, ga je obšla neizmerna žalost in iz nje je vstala neutешljiva želja po maščevanju.

Povedati moramo, da so tisti večer, ko so Rolanda gnali v podzemeljsko ječo, privedli na Most vzdihov tudi njegovega očeta, doža Candiana. Tudi njega je veliki inkvizitor Foscari obtožil, da je koval zaroto proti republiki. Za tak zločin je bila smrtna kazen... Toda Foscari se je pokazal usmiljenega: podaril je staremu Candianu življenje, toda da ga napravi neškodljivega za blagor republike, mu je na njegovo zapoved krvnik izteknil oči... vpricho Rolanda, njegovega sina!

Kadar se je Roland spomnil tistega prizora, je mislil, da bo zblaznel. Če je bilo kaj želje po osveti v njegovem srcu, takrat je vselej vstalo nekaj nedopovedljivo strašnega in ga vsega prevzelo: ta zločin mora Foscari plačati s smrtjo!

Rolandova prva pot je bila na Olivolski otočici: tam je nekoč sanjal z Leonoro v pokojnih večernih urah o bližnji sreči, ko ju bo duhovnik za zmerom združil. Tam so se njune ustnice prvič in poslednjič združile v deviški poljub...

Toda Leonore ni bilo več tam. Zivela je v palači na Velikem kanalu — v Altierjevi palači: generalni kapetan je bil njen mož!

Pri tej priliki moramo povedati, da Leonora ni izdala svoje ljubezni do Rolanda. Njen oče in Altieri sta ji rekla, da je Roland izdal republiko in da bi moral priti pred sodišče, pa je pobegnil iz Benetk. Razen tega sta nesrečno deklico znala prepričati, da jo je Roland varal z Imperijo. Leonori bi bilo skoraj počilo srce. Dolge tedne je ležala med življenjem in smrtjo. Ko je vstala, je za zmerom izginil smeh z njenega obraza. Dve leti nato se je na prigovarjanje očeta, ki se je bal Altierija, z njim poročila...

Vsega tega Roland ni vedel. Vedel je le, da je Leonora Altierjeva žena... da ga je izdala in se poročila z možem, ki ga je izdal...

Tisti dan Roland ni vedel, kod je hodil in kaj je počel. Toda njegova železna narava je zmagala: drugo jutro je bil njegov obraz mrzel in trd ko marmor.

Potem je hotel poiskati mater, nekdanjo doževko Silvijo. Zvedel je, da je umrla. Umrla, prezirana od vseh, zapuščena od vseh, umrla, ker ji je počilo srce: ko je hodila okoli palače velikega inkvizitorja, da bi izprosila milosti za svojega sina, ji je rekel neki človek, da je njen sin Roland umrl. Ta človek je bil Bembo... Silvija ni od tistega dne nič več hodila za beneškimi mogočniki... dva dni nato je umrla...

Roland ni jokal, ko je zvedel za smrt svoje matere, molčal je, ko je čul, da je Bembo njen morilec. Le njegov obraz je postal še ledenejši, še kamenitejši.

Enega edinega prijatelja je imel: Scalabrina, razbojnika, ki mu je bil mladi mož pred leti podaril življenje. In razen njega le še eno edino bitje, ki ga mora poiskati in mu posvetiti vso ljubezen, da mu da vsaj nekoliko pozabiti strahote in trpljenja, ki jih je moral prestati: svojega očeta...

Cesta v Treviso

Ko je Roland stopil na suho, je krenil po stranski cesti in kmalu prišel v Mestre, ki je nekako beneško predmestje na kopnem. Prenočil je v krčmi, drugo jutro pa je na vse zgodaj poklical k sebi krčmarja in ga vprašal, ali bi mu mogel prodati dva konja.

„Ravno snoči je prišel neki gospod,“ mu je odgovoril gostilničar, „ki bi se rad iznebil nekaj konj. Pravi, da nima več česa početi z njimi, ker se hoče nastaniti v Benetkah. Če gre Vaša Visokost z menoj...“

Roland je prikimal in šel s krčmarjem, ki ga je s čepico v rokah odvedel pred najlepšo sobo, kar jih je imel.

Pr eden je odprl vrata, se je obrnil k Rolandu:

„Ne smete se čuditi temu gospodu: strašno bogat je in se nekoliko čudaško ponaša.“

To rekši je krčmar „Pri Srebrnem Solncu“ — tako se je imenovala njegova gostilna — boječe potrkal. Od znotraj se je začel grmeč glas. Krčmar je odprl vrata in vstopil z Rolandom.

„Vaša Visokost,“ je rekel in se globoko priklonil, „pripeljal sem vam človeka, ki bi rad konje kupil.“

„He, cigan!“ je zagodrnjal neznanec, „za tako malenkost me greš nadlegovat? Ali se ne bi bil mogel obrniti na kakega mojih tajnikov?“

„Mislim sem, da bo tako bolj,“ je zajecjal krčmar.

„Prav, zdaj pa se spravi. Oprostite, gospod,“ se je obrnil na Rolanda — med tem je krčmar že izginil — „oprostite mojo upravičeno jezo... Ali ni mar zločin nadlegovati človeka, kakršen sem jaz, ravno v trenutku, ko je sam z Bakhom in Venero?... Sicer pa mi je vaš obraz všeč, čeprav, tako mi Margaritinih bradavic, se mi zdi bolj podoben mrtvaku, ki je vstal v življenje, kakor pa človeku, polnemu življenja, kakršen sem jaz. Če vas smem povabiti...“

„Oprostite, gospod,“ je rekel Roland, „mudi se mi. Povejte samo, ali bi mi prodali dva konja in koliko bi zanje zahtevali.“

„Koliko! Koliko!“ je zagodrnjal neznanec. „To bomo šele videli!“

To rekši se je spustil na stol za mizo, ki je bila v kljub zgodnji uri obilno obložena z vsemi mogočimi jedili. K njemu sta prisledli dve mladi ženski, po zunanosti sodeč, kurtizani: imeli sta gole lehti, vse

v zapestnicah, in razpletene lase, prsi pa toliko da jima je zakrivala lahna srajčka.

Roland je čakal z negibno potrpežljivostjo.

„Naj bo, gospod,“ je povzel neznanec, obdelovaje pašteto, ki jo je potem porinil pred ženski, „prodam vam svoja dva najboljša konja, Neptuna in Plutona.“

Očividno se je ta človek rad ukvarjal z bajeslovjem.

„Mislim namreč,“ je povzel, „ostati v Benetkah. V Benetkah, tem krasnem mestu, kjer ne poznajo konjske nadlege in kjer prihrani pesniku opojna lagotnost gondol najmanjši trud na teh neptunskih cestah, ki jih imenujejo kanale in ki nas zamaknejo v sen, zibaje nas v ritmu, ki... hudič vzemi te dolge stavke! Klara, kozarec Falerna!“

Ena obeh žensk je nalila kozarec, ki ga je neznanec na dušek izpraznil. Nato si je obrisal mogočne črne brke, oblizaje se z ustnicami in mlaskaje z jezikom. Potem se je zadovoljno oddahnil in povzel:

„Skratka, namen imam, počastiti s svojo navzočnostjo slavne Benetke, ki jim je baš to še manjkalo do popolnosti. Povabili so me moj odlični prijatelj Bembo...“

Roland se je komaj vidno zgenil. „... in drugi visoki gospodje,“ je nadaljeval neznanec, „med njimi veliki, vzvišeni in mogočni Foscari sam, ki ni nič manj kakor beneški dož.“

Roland je vztrepetal. Toda svojih misli ni izdal z nobeno kretnjo.

Brbljavi neznanec se je začudil, da niso njegove besede napravile nikakega vtisa, in zagodrnjal:

„Hudič vzemi ta skrivnostni obraz! Ali prihajate od satana ali pa se vračate k njemu?“

Zavalil se je v naslanjač in s svečanim glasom povzel:

„Gospod, vidim, da sva prezrla formalnost, ki jo spoštujemo vsi ljudje iz boljše družbe, kamor se štejemo jaz in ne dvomim, da tudi vi. Nisva si še povedala, kdo sva. Da to pozabljenost popravim, vam torej sporočim, da mi je ime Pietro Aretino...“

Nato je počakal in pogledal Rolanda.

Le-ta pa je ostal negiben. „Pietro Aretino!“ je razočarano ponovil neznanec.

„Gospod, jaz sem tujec, ki bi rad kupil dva konja. Ali bi mi jih prodali?“

„Tako mi Klarinih prs, njenega goltanca in napetega trebuha! Pro-

dam vam Neptuna in Plutona, mrhi, ki sta imeli čast nositi mojstra Pietra Aretina iz Ferrare v Mantovo, iz Mantove v Verono, iz Verone v Padovo in iz Padove v Mestre... Toda to pot je prvič, da vidim navadnega smrtnika, ki se ne zgane, ko čuje v vse veke slavno ime Pietra Aretina!... Ali ste mar tujec?"

„Sem.“

„Potem je pa druga! Toda moj sloves je šel tudi čez meje Italije. Najbrž prihajate od daleč?..."

„Od zelo daleč.“

„Če je tako, je vaše neznanje opravičljivo. Ostanite malo, recital bi vam nekaj svojih poezij.“

Roland je odkimal.

„Da, mudi se vam, o bleedi in molčeči mož! Dobro, pa si dajte reči, da me čez kakih deset dni spet dobite tu, v Mestru, če vas bo pot zanesla tod mimo... Takrat se vam nemara ne bo tako mudilo. Zakaj preden zaupam Aretinovo življenjske slabotnemu čolniku, da ga prepelje v Benetke, bi si rad ogledal piavsko sotesko nad Trevisom. A ker se vam mudi, vam izjavim, da vam prepustim Neptuna in Plutona za petdeset dukatov, čeprav pri tem izgubim. Toda vaš obraz mi je všeč.“

Roland je vzel iz mošnje petdeset zlatnikov in jih stresel na mizo pred neznanecem, ki se mu je bil predstavil za Pietra Aretina.

Potem se je lahko priklonil v pozdrav in krenil proti vratom, med tem pa je Pietro Aretino skrbno preštel svoje zlato. Ko je bil že pri vratih, se je Roland napol obrnil k njemu:

„Rekli ste, gospod, da ste prijatelj doža Foscarija?“

„Seveda! In tudi drugih beneških odličnikov...“

„Škofa Bemba na primer?“

„Kajpak! Če bi kdaj radi kakšno priporočilo, kar oglasite se pri meni v Benetkah! Z veseljem vam bom ustregel, zakaj to, da ste mi brez barantanja našli kupnino, me je globoko ganilo. Ali pridete?“

„Mogoče!“ je odgovoril Roland. Potem je šel.

Četrť ure nato sta Roland in Scalabrino jezdila po cesti, ki drži v Treviso. Izkazalo se je, da sta Neptun in Pluton res dobra konja. Okoli dveh popoldne sta bila v Trevisu; tam se je Scalabrino navedel in nakrmil konja, Roland pa je izpil samo kozarec vina.

Nato sta nadaljevala pot proti severu.

Od časa do časa je Roland vprašal kakega kmeta za pot.

Kmalu so se prikazale na obzorju višnjevkaste gmote prvih alpskih razrastkov. Tla so postajala brdovita. In čim delj sta jahala, s tem večjim vznemirjenjem se je Scalabrino oziral okoli sebe. Roland je to opazil, pa ni nič rekel.

Ko se je solnce že nagibalo k zatonu, sta zagledala pred seboj majhno naselje.

„Ali poznaš to vas?“ je vprašal Roland.

„Da, Visokost,“ je odgovoril Scalabrino. „Svoje dni sem hodil tod okoli.“

„Res?“ je vprašal Roland z izpremenjenim glasom. „In kako se imenuje?“

„Nervesa.“

„Nervesa!“ je gluho vzkliknil Roland.

Ustavil je konja in njegove žareče oči so se uprle v skupino niz-

kih hišic ob vznožju položnega hriba; mimo njih je tekla reka. Scalabrino je začuden molčal, da ne bi motil njega, ki ga je imenoval svojega gospodarja. Dolgo je Roland tako stal, mrmrajoč nerazumljive besede. Naposled je stopil s konja in z nemo kretnjo pomignil Scalabrinu, naj ga tu počaka. Sam pa je peš krenil proti vasi.

Pred prvo hišo, ki je stala na veliki skali, je sedela stara žena in sukala preslico. Ko jo je Roland zagledal, je stopil proti njej. Zdjenci pa je postal in si potegnil z roko čez čelo.

„Ali bom imel poguma, da jo vprašam?“ je zamrmral.

Glava mu je omahnila na prsi. Ihtenje mu je zahroplo v grlu in spet so mu vztrepetale na ustnicah komaj razumljive besede:

„Iskal sem mater... pa je umrla od groze... Iskal sem zaročenko, pa se je vdala najbolj zavrženemu med njimi, ki so me obsodili... Kaj bom zdaj zvedel, ko iščem očeta?“

Stopil je korak bliže proti stariki, ki ga je začudeno gledala; toda vnovič se je ustavil... Nel... Ni imel poguma...

Tisti mah se je od nekod oglasilo kričanje. Psi so zalajali. Roland je začul otroški smeh.

„Kaj je to?“ je zamrmral in čuden mrz mu je zletel po hrbtu.

Takrat se je izza vogala, kakih petdeset korakov od njega, nenadoma vsula na cesto vesela tropa otrok. Sredi te gruče je počasi stopal neki človek, možki ali ženska, Roland še ni mogel razločiti.

Tedaj pa so otroci zagnali še hujši vik in njih smeh je postal še glasnejši; razmaknili so se na obe strani, kakor da so se nečesa ustrašili... In Roland je zagledal moža, starca z dolgo belo brado, koščenega nad palico, ki se je nanjo opiral; in stavec je bil pravkar zavihtel palico, kakor za grožnjo... ali pa v prošnjo... in to je bilo vzrok, da so otroci planili v tako razposajeni smeh...

Ta mož, ta stavec... Roland ga je spoznal na prvi pogled!

Strašno razbijanje srca, tisto ki ga je občutil le dvakrat ali trikrat v življenju in ki se zdi, kakor bi udarjalo v prsni k smrti... hripavo hropenje, ki se mu je lomilo iz grla... kri, ki mu je zalila oči: to so bili zunanji znaki na tej novi postaji njegove kalvarije. Hotel se je zagnati naprej, toda noge ga niso ubogale... Hotel je z besnim krikom pregnati gručo, toda iz ust se mu je utrgala samo hropeča tožba. In le njegove roke so se nemo iztegnile...

Gruča se je bila med tem razkropila. Neki pobalin je pobral kamen in ga vrgel v starčka, ki si je s tresočimi se rokami obrisal okrvavljeni obraz... Otrok, ki je vrgel kamen, dečak kakih dvanajstih let, se je sklonil, da pobere drugega, ko je nenadoma zagnal krik groze: začutil je, da sta ga zgrabili dve roki in se mu zasekali v lehti. Sekundo je Roland vihtel otroka nad glavo, kakor da ga hoče zagnati v zid bližnje hiše...

Kako da ni ubil nesrečnega pobalina?

Katera skrivnostna sila mu je o pravem času zadržala roko?

Nenadoma je postavil otroka, ki je bil bled od strahu, na tla in mu mehko rekel, čeprav je bil njegov obraz mrliško prsten:

„Idi, otrok, požuri se... čez sekundo ne bom več gospodar samega sebe... Idi...“

Otrok je v strahu pogledal tujca. Moral je razumeti; zakaj s krikom groze se je spustil v blazen tek. Tudi njegove tovariše je obšel brezumen strah: v dveh sekundah ni bilo nikogar več na cesti razen starca, ki si je še zmerom brisal obraz, in Rolanda, ki ga je gledal s pritajenim dihom in široko odprtimi očmi.

Takrat je pristopil k njemu neki mož in ga vprašal:

„Kaj mar poznate tega norca?“

„Kateroga norca?“ je zarjul Roland in neznana groza ga je stisnila za vrat.

Mož je s prstom pokazal na starca, na doža Candiana... njegovega očeta! Roland je padel vznak na tla in se onesvestil.

— — — — —

Ko se je Roland nekaj minut nato zavedel, se je zagledal na stolu v hiši.

Pred njim je stal mož, ki ga je ogovoril na cesti, in ga z začudenjem opazoval.

Roland je vstal in njegov pogled je obvisel na starem Candianu, ki je sedel na nekaki pručici in se pokojno smehljajal.

„Gospod,“ je rekel mož, „jaz sem župan te vasi, in ker sem videl, da se zanimate za slepca, sem ga pripeljal v hišo...“

Roland je odtrgal od očeta svoje od groze razširjene oči.

„Gospod,“ je zajeceljal, „ali ste človek?... Ali je v vašem srcu kaj usmiljenja?... Če ga je... pustite me nekaj trenutkov na samem... z njim!...“

Župan se je v zadregi priklonil in odšel.

Tedaj je Roland zbral ves svoj pogum in stopil proti starcu.

„Oče!“ je tiho rekel.

Slepce se je zgenil, kakor bi hotel prislubniti. Toda njegov obraz je ostal neprodoren.

„Oče!“ je ponovil Roland in roke so se mu krčevito stisnile v pest. „Otroci so tako hudobni,“ je monotono rekel stavec. „Ali res ne smem nikoli imeti miru pred njimi?...“

„Oče!“ je ponovil Roland z zlomljenim glasom.

Prijel je starca za roke.

„Nič več ni pravice na svetu,“ je gluho rekel stari Candiano.

„Je pravica, oče... saj sem jaz pri vas!... Oče... poslušajte... jaz, vaš sin... ali se ne spominjate več svojega sina?... Jaz sem, Roland!... Ne poznate tega imena? Roland!“

Starec ga je poslušal, a nič ni izdajalo, da bi ga bilo kaj začudilo, in na njegovem obrazu ni bilo niti sledu napora uma, ki išče, ne spomina, ki se prebujata.

S čudnim mirom je odgovoril:

„Nimam sina... Nikoli nisem imel otrok... vsi ljudje to vedo... Saj me otroci tudi ne marajo... tepejo me in kamenje mečejo vame...“

Roland je padel na kolena.

„Oče, oče, moj!“ je zajeceljal. „Moj glas! Ali ga ne poznate?“

Zaihtel je in njegove roke so konvulzivno stresle starca za ramena.

„Vaš glas!“ se je začudil le-ta. „Kdo pa ste?...“

„Tvoj sin sem... tvoj sin Roland... Poslušaj me, oče, poslušaj moj glas!...“

„Nikoli nisem imel sina,“ je rekel stari Candiano. „Dobri ste, gospod... kdorkoli ste, blagoslavljam vas... božate me... otirate mi obraz... Še nikdar me ni nihče božal... dobri morate biti...“

Roland je vstal.

Objel je belolaso starčevo glavo in mu začel govoriti z mehkim tožečim glasom. Pripovedoval mu je o svojem dolgoletnem trpljenju, o Leonorinem izdajstvu, izjokal je pred starcem svoje srce, kakor bi ga oče razumel, kakor bi pričakoval tolažbe od njega.

A nič ni skalilo vedrosti slepčevega obraza — nič... kvečjemu neko nejasno začudenje nad tem, da ta mož joka pred njim in da mu toži s tako trpečim glasom.

Ta izliv bolesti, ki bi bil z grozo navdal vsakogar, kdor bi ga čul, Rolandovega očeta ni zgenil — bil je telo brez duše.

In ta bolešč je nenadoma usehnila.

Mrk izraz sovraštva in grožnje je pregnal z Rolandovega obraza bolestni izraz.

Umolknil je.

In tako je stal skoraj celo uro, negiben, s prekrizanimi rokami, in gledal očeta, kako se je počasi pomiril in zaspal kakor otrok.

Željno je štel brazde na tem čelu in iskal v njih prestana trpljenja, spuščaje se v brezdno obupa, na čigar dnu je njegov oče našel uteho — v blaznosti.

In potem je tudi izraz sovraštva izgubil.

Rolandove črte so oledenele.

Postal je spet marmornat kip, ki je navdal s toliko grozo Juano in Scalabrino.

In odprl je vrata, ki je bil skoznje odšel župan, in ga poklical. Ali je ta človek čul njegovo ječanje? Kaj mu mar!

„Gospod,“ je rekel s hripavim in presekanim glasom, ki je zadnje dni postal njegov običajni glas, „rad bi vzel s seboj... tega... starčka. Ali imate kaj proti temu?“

„Ničesar,“ je obotljivo se odgovoril župan. „Saj imate za to pravico?... In bi se lahko o tem izkazali?...“

„Z ničimer se ne morem izkazati,“ je rekel Roland, komaj premagovaje gnev. „Zagotovim vam samo, da imam za to pravico, in to zagotovilo naj vam zadošča...“

„Toda...“

„Molčite!“ je zarohnel Roland in zgrabil župana za zapestje. „Šest let ste pustili, da so mučili tega starca; šest let ste gledali, da je bil v zasmeh vaški otročadi in morda tudi v zabavo vam odraslim. Veseli bodite, da ga vzamem s seboj in ne zahtevam, da mi položite račun o trpljenju, ki ga je moral pri vas prestati! Veseli bodite, če ne pride kazen za greh tudi na vašo glavo!“

„Storite, kar hočete!“ je zagodrnjal župan. „Saj ga konec koncev niti ne poznam!“

„Prav!“ je zarenčal Roland.

Z vsem naporom svoje volje se je pomiril in rekel:

„Zdaj pa povejte, kako je živel teh šest let nesrečnež, ki ga je usoda poslala k vam in ga prepustila vašemu usmiljenju.“

„Od dobrih src, gospod,“ je odgovoril župan.

„Kaj imenujete ‚dobra srca‘?“ je vprašal Roland in si obrisal znoj, ki mu je zalival obraz.

„Vragal... Saj razumete... hodil je od ljudi do ljudi... tu je dobil

skorjo kruha... tam prenočišče na skednju... Saj smo naposled vsi dobrih src... In prepričan sem, da ni bil dostikrat lačen...”

Pridušeno renčanje je napelo Rolandu prsi.

Stopil je k svojemu očetu in ga prijel za roko.

„Ali greste z menoj?“ je vprašal s tako mehkim glasom, da je še župan začutil, koliko je moral ta človek pretrpeti.

Brezizrazne oči starega Candiana so se ozrle tja, odkoder je prihajal glas.

„Proč od tod?...”

„Da!”

„Da ne bom nič več čul krikov ne posmeha?”

„Da!”

„Ne kletev, kadar bom prosil kruha?”

„Da!”

„Idiva! O, idiva!...”

Roland je prijel starca pod pazduho.

„Naslonite se name,” mu je nežno rekel, „in ne bojte se... ne boste me utrudili... močan sem...”

In s počasnim korakom je šel z njim iz hiše.

Pred hišo se je zbralo kakih dvajset kmetov in žensk, ki so jim bili že otroci povedali, kaj se je zgodilo.

Zagledali so Rolanda, kako podpira slepeca... norca.

A Roland ni videl ljudi, samo očeta je videl.

Nemo so se razmaknili, vsi začudeni in trepečoč, in potem obstali na mestu, kakor bi čutili, da gre nekaj velikega mimo njih.

Ko je Roland prišel do kraja, kjer je bil pustil Scalabrina, je bila že temna noč. Rezek veter je pihal z gorā in gnal piavske vode, bobneče v daljavi. Roland si je slekel plašč in ogrnil vanj svojega očeta. Potem ga je ne brez truda posadil na svojega konja in ga privezal na sedlo. In potem je prijel konja za povodec in velel:

„Naprej!”

„Visokost,” je spoštljivo rekel Scalabrino, „zemite mojega konja, pa pojdem jaz peš.”

Mladi mož je odkimal s tako negibnim obrazom, da se Scalabrino ni upal več siliti.

In Roland je peš, vodeč konja za uzdo, s sklonjeno glavo odšel v veter in noč.

V Trevisu je Roland rekel Scalabrino nekaj besed in orjak je naglo odšel v smeri proti Mestru in Benetkam. Sam pa se je ustavil v skromni krčmi, kupil obleko za očeta, ki je bil ves v capah, naročil obilen zajtrk in sam stregel starcu pri jedi. Potem je stari Candiano zaspal s tistim brezskrbnim in veselim obrazom, s kakršnim zaspe otroci, ki vedo, da bdi nad njimi skrbna mati. Roland ga je pustil, da je spal do popoldne; potem pa je kupil za nekaj srebrnikov majhen voz in zapregel vanj konja. Zada v voziček je spravil sedlo, na desko pa je posadil očeta, sedel k njemu in krenil proti Mestru. Ko je prišel tja, je bila že trda noč. Ustavil se je v krčmi, ki je stala ravno nasproti „Srebrnemu solincu”.

Minili so trije dnevi.

Tiste tri dni ni Roland niti minuto pustil starega Candiana samega.

Dolge razgovore je imel z njim — čudne razgovore: sam je govoril, slepec-norec pa je le zdaj pa

zdaj rekel kakšno zmedeno besedo

Na večer tretjega dne sta prišla neki moški in neka ženska.

Ta moški in ženska sta bila Scalabrino in Juana.

Takrat je Roland zapustil krčmo in šel v mesto. V predmestju, skoraj že čisto na samem, je našel hišico z vrtom, ki so jo oddajali v najem.

Hitro se je pogodil in plačal za šest mesecev naprej. Potem se je vrnil k očetu in Juani in ju odvedel s seboj v hišico, ki jo je bil pravkar vzel v najem. Scalabrino je sam ostal v krčmi.

„Juana,” se je Roland obrnil k deklici, „ali poznaš tega moža?”

Juana je odkimala.

„Moj oče,” je preprosto rekel Roland.

Juana je sklenila roke.

„Njegova Svetlost Candiano, beneški dož!” je zamrmrala.

„Ne, Juana! Slepí Candiano! Blazni Candiano! Iznarni Candiano! Oče razbojnika Rolanda, ki je pobegnil iz beneških ječ in ki se je tisti dan zaklel, da bo zdrobil človeštvo v prah, kakor je strela izpod neba zdrobila v prah Most vzdihovl!...”

Juana je poslušala s pritajenim dihom.

Roland je nenadoma mahnil z roko, kakor bi hotel pregnati mračne misli.

„Juana,” je mehko povzel, „tebi prepustim svojega očeta. Ali me razumeš? Ta človek, ki je trpel kakor zavrženec, ta človek, ki so mu pred menoj izteknili oči, ki je živel šest let od miloščine, ki mu je obup ubil razum, ta človek je moj oče... in tebi ga zaupam... tebi, Juana, ker si ti edino bitje na tem svetu, ki bi mu hotel zaupati ta zaklad, simbol vse moje ljubezni in vsega mojega sovraštva. Ali me razumeš, Juana?”

„Razumem vas, Visokost,” je rekla Juana in vztrepotala.

„Tebi ga zaupam. In z njim ti zaupam svoje srce, svojo dušo, vse kar je ostalo živega v meni... Ali mi oblubiš, da boš pazila nanj slednji trenutek podnevi in ponoči, da boš skrbela, da mu ne bo hudega in da mu ne bodo nove solze orale obraza, v čigar sleherni brazdi je zapisano drugo trpljenje? Reci, Juana, ali smem brez skrbi iti?... Ali mi oblubiš?...”

Juana je padla na kolena.

„Pri posvečenem spominu tiste, ki me je slednji trenutek podnevi in ponoči imenovala svojo hčer, se zakolnem, da bom pazila nanj, in dokler bom živa, ne bo na njegovem obrazu solz, razen solz veselja!”

Roland je dvignil deklico, stisnil jo na prsi in jo bratovski poljubil na čelo.

„Sestra si mi,” je zamrmral, „draga in češčenja vredna sestra... In tudi jaz se ti zakolnem, Juana: tudi tvojega trpljenja bo konec in moja naloga bo, da te obsujem s srečo...”

To poslednjo noč je Roland prebil pri očetu.

In spet mu je govoril mehko in tiho, kakor s konca ustnic. In besede, ki jih je mrmral, so bile svečane in strašne. Zakaj na njegovem negibnem obrazu, ki ni na njem niti črta vztrepotala, so gorele samo oči, in njih ogenj je zlovešče drgetal...

Ko se je začelo daniti, je zapustil svojega očeta, se poslovil od

Juane in se vrnil v krčmo. Tam je legel in se za tri ure pogreznil v težak sen.

Nato je vstal, zajahal konja in odjezdil s Scalabrinom po cesti proti Trevisu.

Kakor prvič, ko je tod jahal, je pustil Treviso za seboj in krenil proti Piavi.

Toda ko je vstala pred njim vasica Nervesa, je zavil na levo po stranski poti v smrekov gozd in se jel peti po pobočju.

In kakor prvič je tudi zdaj začel Scalabrino kazati znamenja nemira, ki Rolandu niso ušla.

„Ali mar poznaš to pot?” ga je vprašal, ko sta prišla iz gozda.

In kakor prvič je Scalabrino gluho odgovoril:

„Da, Visokost, svoje čase sem hodil po njej.”

„In kam drži?...”

„V piavsko sotesko, Visokost...”

Piavska soteska

Roland je razjahal in pomignil Scalabrinu, naj tudi on stopi na tla. Privezala sta konja k smreki in Roland je sedel na stezo. Scalabrino se je jel ozirati okoli sebe in napel ušesa. Njegov nemir je postajal čedalje očitnejši. Naposled se ni mogel več premagati.

„Gospodar, če me hočete poslušati, obrniva se nazaj!”

„Zakaj? Mene pa mika piavska soteska!”

„Piavska soteska!” je ponovil Scalabrino in vztrepetal.

„Že dosti sem čul o njej govoriti. Tudi gospod, ki sem od njega kupil konja, je rekel, da bi si jo rad ogledal. Pravijo, da je pogled nanjo nekaj veličastnega.”

„Ne vem, ali je soteska res lepa — meni se zdi rajši divja. Gotovo pa je le to, da je nevarna.”

„Česa pa naj se bojiva? Da nerodno stopiva in se zvrneva v prepad? Zdi se mi, da sta najina konja vajena plezanja po gorah.”

„Ne mislim tega, Visokost.”

„Kaj pa potem? Da bi padla v kakšno jamo... ali pa v votlino?...” Scalabrino je od strahu razširil oči.

„Kaj veste, da so tam votline?” je gluho vprašal.

„Ne, ne vem, samo domnevam.”

„Pa jaz vem, Visokost, da so,” je zavpil Scalabrino, „in teh votlin se morava bati. Storite, kakor vam rečem: ne idiva dalje!”

„Glej no, človek bi rekel, da se bojiš...”

„Da, gospodar... a ne zase... za vas!”

„Povej torej, česa naj se bojim... Vidi se mi, da te kraje dobro poznaš, in zanesem se, da mi boš po pravici povedal...”

„Visokost, tisto, česar se morate bati,” je tiho rekel Scalabrino, „so moji nekdanji prijatelji... razbojniki...”

„Nu, in?” je vprašal Roland.

„Preden so me vrgli v ječo,” je s trepečočim glasom povzel velikan, „sem bil poglavar tolpe, ki je delovala v velikem trikotniku, čigar osnovnica gre od Trevisa do Padlove, vrh pa je v Benetkah. Časih smo prišli tja dol do Benetk, po suhem ali po vodi. S plenom smo se vrnilo po Piavi navzgor do Nervese, v soteski te gore pa smo imeli svoj generalni štab...”

„Glej ga! Tak si bil pravi poveljnik armade: imel si brodovje, imel pehoto in konjenico...”

„Prav pravite, Visokost: bila je resnična armada! Štela je blizu tisoč dobro oboroženih in pogumnih mož, sposobnih za vse...”

Rolandove oči so za trenutek vzplamtele, a takoj spet ugasnile.

„Jaz sem bil samo poglavar tolpe,” je nadaljeval Scalabrino, „to se pravi, zapovedoval sem kakim petdesetim možem.”

„Po tem takem ste imeli tudi vrhovnega poveljnika, ki je imel pod seboj toliko in toliko tolpe?” je vprašal Roland in se napol zravnal.

„Ne, Visokost, temveč smo drug drugemu pomagali in prihajali na pomoč, kadar je bilo treba. Plen smo delili; tudi mornarji, ki so nas prevažali v Benetke ali nazaj, so dobili svoj delež.”

„In praviš, da se je tvoja tolpa skrivala v piavski soteski?”

„Ne, ni se skrivala, Visokost. Tam smo se samo sestajali. Drugače pa smo vsi prebivali po mestih. Tako nas je bilo v Benetkah okoli petnajst.”

„Lepo. Toda še zmerom ne vidim, česa bi se j a z moral bati, če si ogledam to sotesko...”

„Visokost, zdaj pridem na to. Toda govoriti bom moral o svojih osebnih stvareh, in bojim se, da vas to ne bi dolgočasilo...”

„Narobe — tvoje pripovedovanje me zelo zanima... kar nadaljuj!”

„Povedati vam torej moram, da je bil v moji tolpi mož, ki smo mu rekli Sandrigo, ker je bil doma iz vasi takega imena. Bil je hraber in drzen in skoraj tako močan kakor jaz. Živela sva v dobrih odnosih, čeprav se mi je časih hotelo dozdevati, da mi je nevoščljiv, ker ni sam poglavar. Nekega dne pa se je zgodilo nekaj nenavadnega. Stvar sega kakih trinajst let nazaj, to se pravi, zgodila se je nekako sedem let preden so me vrgli v ječo... Nekega jutra torej sem sedel približno tamle, kjer zdaj vi sedite, in čakal Sandrigo, ki sem ga poslal z nekaj mož na neko ekspedicijo. Zdajci ga zagledam. Stopal je s svojimi ljudmi, med njimi pa je bila neka ženska, strašno mlada in lepa ko boginja. Odkrito vam povem, da sem bil kakor oslepljen, jaz, ki nikoli nisem maral za ženske. Prav nič se ni zdela prestrašena, še smejala se je nad svojo pustolovščino. Spravili smo žensko in njena dva lakeja, ki sta bila bolj mrtva ko živa, v votlino, in tam je zahtevala, da jo odvedemo pred poglavarja.

„Poglavar sem jaz!” sem ji rekel. „Ne bojte se! Nič hudega se vam ne zgodi.”

„Ne bojim se!” je odgovorila in mi pogledala v obraz.

Ta njen čudno neustrašni pogled me je zmešal. Ona pa je nadaljevala:

„Vse dragocenosti vam dam, kar jih imam pri sebi, če me še danes spustite, da bom mogla nadaljevati svojo pot. Zakaj mudi se mi v Rim?”

„Tako, če želite!” sem vzkliknil.

„Ne takoj; utrujena sem in bi se rada eno uro odpočila.”

Ta ženska me je zmešala, da skoraj nisem vedel, kaj počnem. Najrajši bi ji bil dovolil, da odide, ne da bi od nje kaj vzel. Toda moji tovariši so pohlepno viseli na njenih draguljih, in vedel sem, da jo pogubim, če bi ji hotel rešiti dragocenosti, ki ji sicer zanje ni bilo videti kaj dosti. Zakaj sama je smeje se odpela zapestnice in ogrlico, mi jih vrgla pred noge in velela: „Poberi!”

Pustil sem jo in stopil k Sandrigo.

„To je tvoje, prijatelj. Jaz se teh dragotin ne dotaknem.“

A tudi Sandrigo je odkimal. Pomignil je svojim ljudem, ki so se pohlepno vrgli nanje. Potem je Sandrigo stopil naprej in z roko na ročaju svojega bodala dejal:

„Draguljev ne maram, žensko hočem!“

„To ne gre, Sandrigo!“ sem mu rekel. „Saj poznaš naše postave!“

„Danes ne poznam drugih postav,“ je zavpil Sandrigo, „kako postave svoje strasti!“

Kri mi je zalila obraz in potegnil sem nož.

Tovariši so naju obstopili, uporno mrmraje, da je treba razveljaviti postavo, ki sem jo izdal zastran nedoteklivosti žensk. Tedaj se je neznanka vrgla med nas in rekla s porogljivim glasom:

„Če že na tem vztrajate — prav! Toda zahtevam, da si smem sama izbrati ljubimca. Sprejmete?“

„Sprejmemo!“

„In potem bom prosta?“

„Da, da!“

Tudi Sandrigo je prikimal, da pristane. Nadejal se je, da se bo neznanka zanj odločila. Tudi jaz sem bil za sebe o tem prepričan. Stopil sem torej korak nazaj in vteknil bodalo v nožnico... Ali vas ne dolgočasim, Visokost?“ se je Scalabrino zdajci prekinil.

„Rekel sem ti že, da me tvoje pripovedovanje zelo zanima,“ je odgovoril Roland. „Tako mi je, kakor bi čital lepo Ariostovo povest. Le nadaljuj!“

Ali se je Scalabrino čutil počaščenega, da ga njegov gospodar primerja z Ariostom? Ne vemo...

Povzel je:

„Neznanka je torej obletela z očmi po vrsti vse može, ki so stali okoli nje. Videl sem, kako moji tovariši drug za drugim prebledelajo. Njene lepe oči so se za trenutek ustavile na Sandrigo, in začutil sem, kako sem tudi jaz prebledel. Toda njen pogled je šel dalje!... Naposled je stopila korak bliže in pokazala name. Sandrigo je od beša zarjul in se zagnal ven.“

Scalabrino je zdajci prestal. Tudi ta preprosti sin prirode je plačeval svoj davek ljubezni. Globok vzdih se mu je izvil iz prs in s kletvijo je povzel:

Ko sem jo potem vprašal za ime, je prasnala v porogljiv smeh in vzkliknila: „Še nikoli se nisem toliko zabavala!“

„Ta odgovor, Visokost, mi je bil kakor curek mrzle vode. Ženska je samo igrala komedijo strasti in se je očitno norčevala iz mene. Toda kaj sem ji hotel? Pustil sem jo, da je šla...“

„In nisi nikoli zvedel njenega imena?“ je vprašal Roland.

„Nikoli.“

„In nikoli več je nisi videl?“

„Nekega večera se mi je v Benetkah za trenutek zazdelo, da sem jo srečal... Pa ne!... Saj ni mogla biti ona...“

„V Benetkah, praviš?“

„Da, Visokost. Toda še enkrat vam rečem, zmotil sem se... vsaj zdi se mi. In od tega je že šest let...“

„Šest let! Tak je ženska, ki se ti je zdelo, da je ona...“

„Kurtizana, ki me je podkupila, da vas napadem in ugrabim!... Pa to ni mogoče, Visokost. Saj se mi je že gotovo stokrat zgodilo, da sem

mislil, da sem jo našel. Zmotil sem se kakor že tolikokrat prej...“

„Prav,“ je zamišljeno rekel Roland. „Pripoveduj dalje!“

„To je vse, Visokost. Le to sem vam še hotel povedati, da mi je Sandrigo tisti dan prisegel smrtno sovražstvo. Pred menoj je imel strah, ker sem imel velik vpliv na svoje ljudi. Toda ko so me zaprli, je brez dvoma postal poglavar in zdaj ima pod seboj tiste može, ki sem jim svoje čase jaz zapovedoval. In če mu padeva v roke in bo videl, da sem vam udan, bo prenesel svoje sovražstvo še na vas. Česar se takrat ni upal storiti, bo izvršil danes...“

„In ta Sandrigo... ali je bil v Benetkah... na večer... vstaje?“

„Da, Visokost. In ko zdajle na to mislim... oh!...“

„Kaj pa ti je?“

„Oh, ta pasji sin!... Kaj mi je, Visokost? Zdaj se spomnim: takrat ko so me zgrabili, se mi je zdelo, da je tudi on med biriči!“

„Ah! Tak to je bila njegova osveta!...“

„Da, prav dobro se spomnim! Poklical sem ga, in čudno se mi je zdelo, da je nenadoma izginil. Takrat sem mislil, da so tudi njega prijeli kakor mene... O, strahopetec!...“

„A kakšno vlogo je igral v komediji, ki jo je vprizoril... moj prijatelj... moj odlični prijatelj Bembo?“

„V glavi se mi kar vrtil od vseh teh novih spoznanj. Čudno, da je vse to zamrlo v mojem spominu, ko sem ždel v ječi.“

„Ječa je za razum noč,“ je gluho rekel Roland.

„Da! In šele zdaj mi prihaja toliko stvari na um...“

„Nu, kaj je s Sandrigom?“

„O kom ste že govorili, Visokost? Aha, o Bembo... o škofu! Da, tisti večer, ko me je Bembo ustavil, je bil Sandrigo tisti, ki mu je povedal, kje me dobi... Ah, zdaj šele mi padajo luske z oči!... Zdaj šele slutim, česar še ne vidim!... In pred seboj vidim lopovskega Sandriga, kako kuje z Bombom zaroto, Zamenjala sta najini življenja, Visokost! Sandrigo je vas prodal Bembo, Bembo pa mene Sandrigo!... O, Visokost, kako strašen izpraševalec ste, ko znate z eno samo besedo dvigniti zastor s strahot prošlosti!...“

„Nu, vidiš, Scalabrino,“ je rekel Roland, „ali mi boš še prigovarjal, naj se vrneva?“

„Ne, Visokost,“ je odgovoril Scalabrino in zaškrtal z zobmi. „Idiva naprej, in daj Bog, da srečava Sandrigo v pivski soteski!...“

Tisti mah se je začul iz dalje zamolkel krik.

Roland in njegov tovariš sta napela ušesa.

Nov krik, še bolj pridušen kakor prvi, je pretrgal tišino.

„To prihaja iz Črne jame,“ je rekel Scalabrino.

„Idiva torej v Črno jamo!“

„Pa konja?“

„Počakala bosta tu,“ je odgovoril Roland. „Kaži mi pot!“

Scalabrino je šel naprej, Roland pa za njim. Jela sta plezati po skalnati stezi, ki se je vila med rastlinami in bohotnim grmičjem.

In spet se je začul krik, to pot že bliže.

Po kakih petih minutah zasoplega plezanja se je Scalabrino ustavil in pomignil Rolandu, naj bo

tiho. Nato je oprezno razmeknil veje grmovja in pokazal s prstom na nenavadni prizor, ki se jima je odprl.

Na levi pod seboj je zagledal teman vhod v votlino — to je morala biti Črna jama. Na desni je skalovje nenadoma prestalo in se izgubilo v globino: tam je moral biti prepad, in z dna je vstajalo zamolklo bobnenje hudourniških vodâ. Med votlino in brezdnom se je prostirala nekaka ploščad, ki je merila v širino komaj trideset sežnjev.

Ob vhodu v jamo je stal neki mož privezan k deblu drobne smreke, ki je poganjala iz skalnate razpoke. Pred njim je sedel neki drugi človek, ki se je zdel, da onega izprašuje. In za izpraševalcem dvanajstorica krepkih mož, oboroženih do zob.

Ko je Roland zagledal moža, privezanega k smreki, je vztrepetal.

Ko je Scalabrino zagledal moža, ki ga je izpraševal, je stisnil svoje ogromne roke v pest. Prvi je bil spoznal blebetača, ki mu je v Mestru prodal par konj, drugi pa svojega sovražnika Sandriga.

In Sandrigo je tedaj rekel:

„Kaj, gospod Aretino! Življenje moža, kakršen ste vi, je vredno tri tisoč srebrnikov ko nič! Saj to je skoraj zastoj!“

Jetnik je blede, s tresočimi se koleno izustil krik strahu. Ti njegovi kriki so bili privabili Rolandu in Scalabrino.

„Gospod razbojnik,“ je zajeljal sklepetaje z zobmi, „kje pa naj vzamem teh tritisoč srebrnikov?... Izgubljen sem! Smrt me čaka!...“

„Gospod pesnik,“ se je zagrohotal razbojnik, „v jami imate mizo; na mizi dobite papir, črnilo in peresa. Napisali boste pismo — v prozi ali pa v verzih, kakor vas bo volja.“

Splošen smeh je sprejel njegovo duhovito pripombo.

„Mir!“ je zavpil Sandrigo. „Napisali boste torej pismo, gospod Aretino. V Benetkah imate prijatelje. Preveč radi vas imajo, da bi vas pustili v stiski; in potem imejte tudi v mislih, kakšna izguba bi bila za Italijo, če bi zaradi teh piškavih treh tisočev morali na oni svet.“

Jetnik je zagnal krik groze.

„Pisali boste torej,“ je mirno nadaljeval Sandrigo. „Eden izmed vitezev, ki jih tu vidite, bo odnesel vaše pismo. Dva dni potrebuje, da pride v Benetke, prav toliko, da se vrne; to dá štiri. Bodimo velikodušni in navrzimo še štiri: tako bodo imeli vaši prijatelji dovolj časa, da zberejo denar. To dá skupno osem dni. Nocoj imamo četrtek. Če drugi četrtek ob devetih zvečer ne bo tu 3000 srebrnikov, vas bom, kakor mi bo žal, z vsemi častmi lastnoročno zabodel.“

„Mrtev sem,“ je ponovil jetnik s pojemajočim glasom.

Tisti mah se je razmeknilo robidje, ki je tvorilo prirodno pregrajo okoli ploščadi, in prikazal se je Roland.

V enem skoku je stal zraven Sandriga.

Tudi Scalabrino se je zagnal pred razbojnike in zagrmel:

„Tak brez mene opravljate te reči, ha, ha!... Tako se mi vidi, kakor se me ne bi bili nič več nadejali!“

„Scalabrino! Scalabrino!“ so zavpili presenečeni razbojniki.

Ko je Sandrigo zagledal Rolandu, je planil na noge in potegnil nož. Toda ob imenu Scalabrino, ki so ga njegovi tovariši vikali kakor iz uma od veselja, se je obrnil in se z divjim grohotom hotel vreči na velikana. Pa ni utegnil. Rjovenje bolečine se mu je iztrgalo iz grla: Roland se je bil vrgel nanj in stisnil njegovi zapestji v svoje železne roke. Bodalo je zdrknilo Sandrigo iz rok, še trenutek se je razbojnik v obupnem naporu zvijal v strašnih kleščah, nato pa je padel na kolena. Razbojniki, ki so bili prvi mah, ko so spoznali Scalabrino, zagnali krik veselja, so se osvestili in hoteli navaliti na Rolandu.

„Pustite ga!“ je zagrmel Scalabrino. „Prvi, ki se ga dotakne, bo zletel na dno Piave!“

Scalabrino je z nenadno kretnjo zavihal rokave in pokazal svoje ogromne lehti, podobne železnim vzvodom, končujoče se v dveh pesteh, ogromnih kakor dve teži kladivi. Razbojniki so odstopili: bili so ukročeni. Morda jim tudi ni bilo dosti do Sandriga. Ali pa jih je pogled na njihovega poglavarja, ki se je zvijal pred Rolandovimi nogami in tulil od bolečine, navdal z nenadnim občudovanjem do tega neznanca, ki je tako naglo ukrotil strašnega Sandriga.

Ves ta prizor je trajal komaj n kaj sekund.

Pietro Aretino, ki je bil še zmerom zvezan, in razbojniki, ki se iz strahu pred Scalabrinom niso upali geniti, so z grozo v očeh strmeli v tujca, v tega toli močnega neznanca, ki se je njihov poglavar zvijal na tleh pred njim.

Sila, ki se pokaže brez vidnega napora in brutalnosti, imponira vsakemu moškemu. Če bi se bil Roland ruval s Sandrigom in divje otepal okoli sebe, bi ga bili razbojniki naskočili navzlic strahu, ki ga je v njih zbudila navzočnost njihovega bivšega poglavarja. Toda Roland je zmrvil strašnega roparja z nasmehom, brez napora, z elegantno kretnjo: zato se je tem primitivnim naturam zazdel izredno bitje.

In ko je naposled zgrabil Sandriga za vrat in ga vlekel s seboj do roba prepada, ko ga je dvignil v zrak in zavihel nad brezdnom, se je začelo mrmranje občudovanja in groze, ki je oznanjalo, da so razbojniki ukročeni.

Scalabrino jih je dobro poznal; zato se ni več zmenil zanje.

Sandrigo, viseč med nebom in zemljo, je zahropel: „Milost!“

Roland ga je postavil na tla in mu velel:

„Razveži jetnika!“

Sandrigo je vrgel okoli sebe krvav pogled. Trenutek se je hotel Rolandu upirati in mu pogledal v oči... Potem pa, v drugič ukročen in premagan, je togotno razvezal jetnika, ki se je z iztegnjenimi rokami vrgel pred svojega rešitelja. Roland je odmahnil z roko.

„Gospod,“ je rekel, „govoril bi rad v vami. Idite v jamo in počakajte me nekaj minut.“

„Nekaj ur, kakor dolgo želite, o plemeniti mož, zaščitnik Muz, rešitelj Apolona... Nič več nisem v pivski soteski, nego na Parnasu, in kakor letajo čebele od cveta do cveta...“

Slavni Aretino bi bil gotovo še dolgo dajal poetičnega duška svojemu navdušenju, da ga ni Scalabrino prijel za roko in potisnil v jamo, ne da bi bil pokazal le najmanjše spoštovanje do znamenitega pesnika.

Takrat se je Roland obrnil proti razbojnikom, ki so ga obdajali, in rekel z jasnim glasom:

„Videli ste, česa sem zmožen. Kateri izmed vas me hoče za svojega poglavarja?“

„Vsi! Vsi!“

„Kateri izmed vas so siti dose-danega negotovega in človeka nevrednega življenja? Kdo bi hotel napraviti z menoj velike stvari?“

„Vsi! Vsi!“

„Prav. Zdaj pa idite in se vrnite semkaj o polnoči. Pripeljite s seboj tudi tiste svoje tovariše, ki jih zdaj ni med vami. Povejte jim, da je prišel človek, ki jih bo vodil do velikega bogastva in napravil velike gospode iz vas vseh, ki ste zdaj samo uboge pare. Idite in vrnite se o polnoči!“

Roland je govoril, kakor utegnejo govoriti krotilci, kadar prvič stopijo v kletko z novimi zvermi. Razbojniki so od navdušenja kakor iz uma zagnali krik odobravanja, ki je moral zbuditi iz sna vaščane na znožju gore. Nato pa so se, da pokažejo svojo disciplino, razkropili na vse strani, ne da bi le s pogledom počastili premaganega Sandrigo, ki so še uro prej trepetali pred njim.

Tudi Sandrigo je hotel iti.

Toda Scalabrino mu je na Rolandov mig položil roko na ramo in mu rekel:

„Ostani. Gospodar hoče govoriti s teboj.“

Ob besedi, gospodar je Sandrigo dvignil glavo; potem pa se je zdajci iztrgal velikemu iz rok in se z divjim grohotom zagnal proti prepadu. Trenutek nato jima je izginil izpred oči.

Scalabrino se je osupel nagnil in pogledal v globino; videl je svojega sovražnika, kako se z nadčloveško drznostjo in spretnostjo spušča v brezno, opiraje se za obronke skal in grabeč se za grmovje.

„Oh! Zakaj nimam dobre arkebuze pri roki!“ je zamrmral Scalabrino.

Še poslednjič se je začul razbojnikov grohot, nato je Sandrigo izginil.

„To ne obeta nič dobrega,“ je rekel Scalabrino in vstal.

Roland kakor da ni videl, kaj se je zgodilo. S sklonjeno glavo in prekrižanimi rokami je razmišljal. Sklep, do katerega se je bil odločil, je bil tako usoden, da je moral kloniti pod njegovo težo. Ko se je Karel V. odpovedal cesarstvu, ni mogel imeti težjih misli kakor Roland, ko se je sam izključil iz človeške družbe.

Toda kmalu se je otesel teh mrkih misli in šel v jamo, kjer je Scalabrino prižgal plamenico.

Kakor je Sandrigo povedal, je bila v tej jami miza, in na mizi papir, črnilo in peresa.

Ko je jetnik v svitu plamenice zagledal Rolanda, se mu je izvil krik začudenja:

„Kaj me varajo oči! Ali ste res vi, gospod neznanec, ki sem ga pred nekaj dnevi srečal v Mestru in ki sem mu prodal par svojih najboljših konj?“

Roland je brez besede priki-mal.

„Ah!“ je povzel Aretino, „zakaj me je obsedla nesrečna misel, da sem hotel obiskati piavsko sotesko! Moja prtljaga je šla k vragu, tajniki so mi pobegnili, in mene samega toliko da niso ubili... Na vso srečo ste prišli vi...“

„Torej mislite,“ je rekel Roland, „da vas hočem izpustiti?“

„Ali mar nimate tega namena?“ je vprašal Pietro Aretino in prebledel.

„To je od vas odvisno.“

„Kaj pa naj storim? Govorite! Aretinova hvaležnost ni prazna beseda...“

„Predočite si najprej, da vas imam v svojih rokah in da vas lahko spet izročim razbojnikom, ki sem vas pravkar iztrgal iz njihovih rok. Vedite, da sem jih s tem, da sem vas rešil, pripravil ob lepe denarce...“

Jetnikov obraz je postajal tem daljši, čim delj je Roland govoril. Toda obenem mu je šinil iz oči mrk blisk, ki pa je takoj spet ugasnil.

„Kaj mi prav za prav hočete?“ je vprašal. „Pri popkih vseh devic, kar jih je kdaj živelo v Arezzu, vašega velikodušja me je bolj strah kakor pravkaršnjih razbojnikovih groženj!“

„Hočem vam,“ je odgovoril Roland, poudarjajoč vsako besedo, „predlagati zaveznitvo.“

Jetnik je presenečeno dvignil glavo.

Roland pa je povzel:

„Mislim, da je v vas nekaj bolj-šega in strašnejšega, kakor bi človek sodil na prvi pogled. Ali sem se zmotil? Na vašem nizkem in trmastem čelu, na živih nervoznih obrvih, na mesnatih čeljustih in naposled na vaši volčji glavi berem silno strast do uživanja, ki vas razjeda. Mojster Pietro Aretino, če ste res samo pesnik ali kova-lec verzov — kakor že izvolite — če ste samo to, za kar se izdajate, idite, prosti ste. Toda če ste to, kar mislim, da berem v vas, če ste res volk, ki bi hotel planiti na človeško čredo, potem ostanite, da se pogovoriva. In zdaj, Pietro Aretino, odgovorite: Ali pojdete? Ali ostanete?“

Pietro Aretino je odgovoril:

„Ostanem.“

In isti mah sta z njegovega obraza izginili ironija in groza, ki sta bili še trenutek prej na njem. Kakor bi odložil masko, je njegov obraz nenadoma izpremenil ves svoj izraz.

Pietro Aretino

Bil je velike in krepke postave in imel široko in zelo skrbno gojeno črno brado. Njegova glava je bila mogočna in grobo oblikovana, kakor jo je Sansovino vsekaj v kovino na bronastih vratih zakristije Sv. Marka — še danes se po-božne duše zgražajo nad njo, kadar gredo molit v to znamenito cerkev.

Njegova fizijognomija je izdajala drznega pustolovca, ki je prišel do neomajnega spoznanja, da pripada svet tistim, ki znajo rabiti komolce.

Roland ga je opazoval z napeto pozornostjo.

Z eno samo besedo je bil pogodil Aretinov značaj.

Eden teh dveh mož je imel volčji obraz, drugi pa levji. In med

Aretinom in Rolandom Candianom je bila res tista telesna in duhovna razdalja, ki loči volka od leva.

„Gospod,“ je povzel Pietro Aretino, nič več ne izražajoč se z gostobesedno poetičnostjo kakor ponavadi, „vidim, da ste razumeli, da je v meni še nekaj drugega, ne samo kova-lec verzov. Zdaj je vrsta na meni, da vam priznam: že pri najinem prvem srečanju v Mestru me je pogled na vas vznemiril. V vas je nekaj strašnega, česar ne razumem. Po drugi strani pa me navdajate z neomejenim zaupan-jem. Povedati vam hočem, kdo sem in kaj bi rad bil... Kaj sem? Človek brez imena, ker nosim ime po neznanem mestecu, kjer sem se rodil; brez denarja, ker nimam niti počenega srebrnika; brez očeta: ne vem, ali sem se rodil iz zveze svoje matere s kakšnim velikašem; mati mi je umrla v bolnici med drugimi kurtizanami; jaz sam sem opravljal že celo vrsto služb, največkrat lakejsko; da, bil sem lakej, in na mojem hrbtu je vžgano znamenje livreje. Zdaj veste, kdo sem. Evo, kaj bi hotel biti. Razjeda me velikanski tek in glavo mi razganja neobrzdani razum. Mislim, da je največja krivica, da postavijo človeka pred vrata bogatstva, če je berač. Hotel bi imeti svoj prostor na solcu. Sam sem, brez beliča v žepu, hotel pa bi, da bi me obdajali častilci, rad bi bil močan in bogat. Hotel bi, da bi pred menoj trepetali knezi in kralji. Hotel bi, da bi cesarji z menoj obče-vali kakor z enakim. In da dosežem ta orjaški načrt, imam na razpolago samo eno orožje — slabotno in smešno v rokah drugih, mogočno in smrtno v mojih rokah — tole orožje!“

S temi besedami je Pietro Aretino pograbil pero, ki je ležalo na mizi. Dvignil ga je visoko v zrak, držeč ga ne s prsti, nego z vso pestjo. Bilo je, kakor bi dvignil nabrušeno bodalo, grozeč z njim vsemu svetu.

„Z njim,“ je povzel, „sem strl že nešteto ponosov in zmrvil nešteto mogočnikov. Ubijam z osmešenjem kakor drugi ubijajo z nožem. Pero vtikam v črnilo, toda na njem ni črnilo, nego strup. Natisnjena psovka, obrekovanje, ki gre po svetu — evo, gospod, to sta moja strašna pomočnika, ki jima nihče ni kos!“

Pietro Aretino je za trenutek prestal, globoko zasopel in nadaljeval:

„Ne sovražim ljudi. Le sebe neizmerno ljubim. Temu bitju, ki se imenuje ‚jaz‘, bi hotel priboriti srečo. Pred vsem gmotno srečo, dal bi mu rad moč porajati nove želje, in moč, da bi jih utešil. Zato ne poznam ne prijateljev ne neprijateljev. Na vsem svetu nikogar ne častim razen samega sebe. Kadar me kdo udari, se vprašam, ali bi ga lahko vpregel v voz svoje sreče, in potem mu postanem prijatelj. Kadar me kdo obsuje z dobroto, se vprašam, ali bi kdaj utegnil škodovati moji sreči, in potem mu postanem neprijatelj. Z drugimi besedami: prvemu se priliznem, pred drugim pa sem na preži. Zdaj veste, gospod, kaj sem, in kaj bi rad postal. In vi?“

Roland ni takoj odgovoril.

Vprašal je:

„Zakaj tako razgaljate svojo dušo pred neznanecem, ki morda ne misli dobro z vami? To ni v skla-

du z vašim načrtom.“

Aretino se je nasmehnil.

„Gospod,“ je odgovoril, „strašno len človek sem. Tako len, da sanjam o tem, kako lepo bi bilo, če bi imel sužnje, da bi mi nesle v usta jedi, ki si jih poželim, ne da bi mi jih niti bilo treba pokazati. Če ste kaj filozofa, mi boste priznali, da je lenoba, to je popolno brezdolje telesa in duha, tisti smoter, ki stremi k njemu vse človeštvo; delo je kazen za greh, gospod; imeti pravico, da nič ne delate, je najlepše na svetu. In zato energični, močni in pametni ljudje sami ne delajo, nego delajo slabotni namestu njih. Toda čeprav sem tako len, sem moral vse življenje delati. Delal sem s strastjo, z vnemo, z besom. In danes sta moji dve orodji, plod mojega dela, gotovi. Prvo je obvladavanje besede, znanje besed, ki božajo, in besed, ki zastrupljajo. Drugo je poznavanje človeških obrazov, poznavanje duše tistega, ki z njim govorim; prvo je pisanje, drugo je branje... v tisti knjigi, ki se imenuje človeški obraz.“

„In moj obraz vam pravi, da mi smete zaupati?“

„Da, gospod. Vaš obraz nosi neuničljiv žig popolne lojalnosti...“

„Žig?“

„Da! Zakaj lojalnost je v mojih očeh slabost, madež je, rana. Zdaj vidite, koliko vam zaupam, ko se zanašam, da me ne boste zaradi teh besed prezirali.“

„Mojster Aretino,“ je tedaj rekel Roland, „lastnosti imate, da boste izvršili načrt, ki ste si ga postavili. In ker ste mi vi izkazali zaupanje, vam ga tudi jaz ne odrečem. Zato vam povem, da vam med tolikimi lastnostmi manjka tista, ki je najbolj neobhodno potrebna...“

„Katera, gospod?“ je z začudenjem vprašal Aretino.

„Pogum.“

„Pogum!...“ je kriknil Aretino in prebledel.

„Da!... Ker ste strahopetec. In to vam utegne pri vaših načrtih krivo hoditi. Kadar se človek postavi zunaj človeške družbe, mora biti pripravljen na smrt, ki je najvišji izraz brezdelja.“

„O, gospod! Veliki ste... in strašni. S prvim udarcem ste me zadeli v globino duše... Da, strahopetec sem; da, bojim se. Zakaj moja ljubezen do življenja in njegovih naslad je tolikšna, da se mi že ob sami misli, da bi moral zapustiti ta svet, zvrtil v glavi. Vse sem storil, vse poskusil, da bi ozdravil to bolezen: zagnal sem se v bojni me-tež, pa sem že pri prvih streljih omedlel... Bojim se, da, in moj strah je neozdravljiv. In zavedam se, da je to edina resna ovira mojim velikim načrtom. In zato sem strašno nesrečen.“

Aretino se je trepečoč spustil na pručico in si pokrtil obraz z obema rokama.

Roland mu je položil svojo roko na ramena in mu mehko rekel:

„Ali ne mislite, da sem jaz brez strahu?“

„Da... o, da... Vaš pogum je brez meja. Pogum človeka, ki vidi v smrti odrešenje...“

Zdaj je Roland vztrepetal.

„Vprašam se celo,“ je nadaljeval Aretino, „kako da sploh še hočete živeti in zakaj ne vržete od sebe življenja, ki vam mora biti nezno breme.“

Bled usmev je zletel čez Rolandove ustnice.

„Tedad veste,“ je rekel, „da sem pogumen. Prav. Povejte: ali se vam ni nikoli porodila misel, da bi mogli postaviti kraj svoje strahopetnosti junaštvo, ki bi vam bilo v obrambo?“

„Kaj hočete reči?... O, govorite!... Ne upam se vas razumeti.“

„Tole: Odpravljate se v Benetke. Iz tega, kar ste mi povedali o sebi in kar sem sam bral iz vas, sklepam, da ne bo dolgo, ko si boste nakopali strašne sovražnike. Kje bo potem tista sreča, ki drvite za njo? Kaj bo z vašim pohlepom po uživanju, ko boste trepetali, da ni morda v svežem jabolku, ki vam ga bodo ponudili, strup? Da ženska, ki se bo ljubeče stisnila k vam, ne bo čakala samo trenutka, da zaspite, in vas potem zadavila? Da lakej, ki vas bo slačil, ne bo imel pri sebi skritega bodala? Počemu se pehate za naslodo, ko pa vas je strah uživati s tolikšnim trudom pridobljeno srečo?“

„Pri vseh svetnikih, gospod, groza me obhaja ob vaših besedah! Povedali ste mi jasno in brez ovinkov stvari, ki si jih sam nisem nikoli upal priznati!“

„A če bi imeli človeka, ki bi noč in dan pazil na vaše življenje! Če bi ta človek prevzel nalogo, da udari tiste, ki bi vas hoteli udariti, če bi stražil okoli vaše hiše, če bi se prepričal, da v jabolku ni strupa, da je lakej zvest, da je ženska samo ljubica... in naposled, če bi posadil v vas drugega Aretina, hrabrega, močnega, čuječega!“

„Ah!“ je kriknil Aretino in oči so se mu zablistale. „Kako prelestne sanje! Oh, gospod, če bi to bilo res!... Pomenilo bi zame popolno svobodo, neodvisnost od vsega sveta... vsi bi trepetali pred menoj, le jaz ne bi več trepetal!“

„To svobodo, to neodvisnost vam ponujam!“

Pietro Aretino je skočil na noge.

„Pazite, gospod!“ je zavpil komaj dihaje. „Ne obljublajte, cesar ne bi mogli izpolniti!“

„Če ste se naučili čitati z obrazov,“ je mrzlo rekel Roland, „boste tudi na mojem znali brati, da nikoli po nepotrebnem ne govorim.“

„Da, vem! Velik človek ste. Razpolagajte z menoj!“

„Od tega trenutka se torej ne bojte ničesar več, naj se zgodi kakoli. Idite v Benetke. Izpolnite tam brez strahu svoje poslanstvo: ja z bom pazil na vas. V vaši bližini bom, če me boste videli ali ne. Vaši neprijatelji bodo tudi moji: obsojeni so že vnaprej.“

„A kaj naj vam dam y zameno? Takega varstva ne more nič na svetu dovolj poplačati. Francoskemu kralju se izkažem hvaležnega s sonetom; cesarju posvetim balado. In oba vsemogočna vladarja se bosta čutila bogato poplačana za vse, kar mi bosta dobrega storila. A vi — vi, gospod? Vi, ki slutim, da ste večji od cesarja in kralja — kaj naj vam dam?“

Roland se je sklonil k Aretinu in mu rekel s tihim glasom:

„Zato, da mi poplačate zaščito, ki vam jo dam, da se mi oddolžite za to, da vam napravim življenje lepše, kakor ste kdaj o njem sanjali, zahtevam od vas, da postanete prijatelj štirih ljudi... toda razumite me dobro: njih neobho-

dni prijatelj, prijatelj njihovega srca, njihovih misli, prijatelj v vseh trenutkih njihovega početja, prijatelj, ki mu človek vse zaupa, ki se pred njim smeje in joka, kakor se smeje in joka v neopazovanih trenutkih nočne samote.“

„O!“ je zamrmral Aretino, „usoda teh štirih ljudi me navdaja z grozo.“

„Pristanete?“

„Pristanem!“ je odgovoril Aretino z glasom, s kakršnim so utegnili odgovoriti pogubljeni v pravljičah, ko so podpisali pogodbo za svojo dušo.

Vstal je in vprašal:

„In imena teh štirih prijateljev?“

„Veliki inkvizitor Dandolo,“ je odgovoril Roland in njegov obraz je postal prsteno bled, ko je izgovoril to ime.

„Prav! Potem?“

„Škof Bembo.“

„Prav! Dalje?“

„Generalni kapetan Altieri.“

„In četrti obsojenec?“

„Beneški dož Foscari.“

Veliki inkvizitor

Vrnimo se v Benetke in povzemimo našo povest v trenutku, ko se je nad mestom lagun razbesnela ona strašna nevihta, ki jo omenjajo celo nekateri letopisci tistih dob — to se pravi v noči, ko je Roland prevzel Scalabrinovo mesto in čakal v celici za obsojence na smrt, da pride ponj krvnik.

Poglejmo torej v tej noči orkana v palačo velikega inkvizitorja!

Dandoloovi služabniki so se že zdavnaj umaknili v svoje sobe, ki so jih imeli v gornjih nadstropjih inkvizitorjeve palače. In vse velikansko poslopje se je zdelo, da se je zazibalo v pokojen sen.

Samo en človek je okoli štirih zjutraj še bedel.

Ta človek je počasi hodil gor in dol pa sobi, ki je bila urejena kakor delovni kabinet.

Ta človek je bil veliki inkvizitor.

Postaral se je bil v zadnjih letih. Njegovi lasje so bili beli ko sneg in njegovo čelo so preprezale globoke brazde.

Koliko ur je Dandolo tako hodil s počasnim korakom in sključenimi rameni, kakor pod težo nezrosnega bremena? Dolgo je že moralo biti, zakaj njegov korak je postajal utrujen in zdaj pa zdaj so se mu kolena zašibila.

In tedaj je vselej postal, si segel z roko po čelu, zamrmral nejasne besede in nato povzel med zamolklim grmenjem nevihte svojo monotono promenado.

„Le tuli, vihar!“ je zamrmral Dandolo, kadar je oglušujoč tresk stresel zidove. „Le žvižgaj, veter, le rohnite, strele!... Viharja, ki divja v meni, ne boste udušile!“

Takrat se je strašno zablistalo in koj nato zagrmelo, kakor bi bil napočil sodni dan. Nekje se je s truščem podrli zid: strela je bila udarila v palačo.

Bled ko smrt je Dandolo obstal.

„Spet taka noč!“ je zajčal skoraj na glas. „Noč brez spanja, kakor toliko drugih! Vse je zaman... nikoli ne bom udušil glasov, ki vstajajo v meni... ječanja, ki mi noč in dan polni ušesa, ne zaglušni noben grom!... Oh, to ječanje!... Od

tam spodaj prihaja, iz dna ječ, kjer obupuje nesrečnež... Kadar grem v doževo palačo, me je strah stopiti v dvorano, kjer sem ga poslednjič videl! In če stopim v gozdolo, trepečem, da ne bi čolnar zaveslal pod most vzdihov!... Oh, če bi moral kdaj v resnici čuti to vzdihovanje, ki živi zdaj samo v moji domišljiji... zblaznel bi!“

Dandolo se je zdajci vzravnaval. Njegovo čelo je bilo pokrito z mrzlim potom.

„Šest let!“ je zamrmral. „Šest let nesrečnež že plačuje za greh, da ga je ljubila hči slavohlepnega moža... moja hči!“

V strahu se je ozrl okoli sebe. Na mizi je zagledal drobno sličico v dragocenem okvirju. Vzel jo je v roke in jo nežno opazoval.

„Moja hči!“ je zajčljajal.

Zdajci pa je hlastno odložil sliko in skoraj s strahom stopil proč od mize.

„Sveta nebesa!“ je zajčjal v navalu nenadnega obupa, „če bi ona slutila!... Če bo nekega dne stopila predme in mi kriknila v obraz: ‚Lopov! Zdaj vem vso resnico! Roland ni zapustil Benetk! Roland umira pod svinčenimi strehami!...‘“

Nenadoma je utihnil in se z grozo ozrl okoli sebe.

Začul je neke glasove.

Bili so uslužbenci, ki so se odpravljali na vsakdanje delo: napočil je bil dan.

Utegnila je biti sedma ura zjutraj. Zunaj je bil žalosten deževen dan. Nevihta se je bila razbesnela z vso silo. Nabrežja so bila zapuščena. Na Velikem kanalu so razburkani valovi butali gondole drugo ob drugo.

Nekje daleč, na desni se je zasvetila rdeča luč iz črnega neba.

Dandoloove oči so obvisle na zlovešči rdeči točki.

„Kakor bi doževa palača gorela!“ je zamrmral.

A kmalu so se njegove oči odtrgale od te luči.

„Pa če bi gorela!“ je zajčjal. „Vse naj zgori, samo da bi ugasnil peklenski ogenj, ki mi razjeda drob!“

Zdajci pa mu je vsa kri izginila iz obraza.

Njegove široko odprte oči so se z izrazom nečloveške groze uprle skozi okno.

„O!“ je zajčljajal, „saj ni mogoče! Še zblaznel bom!... Saj ni res!“

Prizor, ki so ga videle njegove oči, je res moral biti strašen, zakaj veliki inkvizitor je trepetal ko šiba na vodi in se je moral zgrabit za težko zaveso, da ni padel...

Tam doli, v jarkem lesku bliskov, ki so trgali s črnimi oblaki prepreženo nebo, je vstala vizija.

Tam doli, v Velikem kanalu sta vstali iz valov dve človeški glavi!...

Dva moža sta se prikazala!

Ta moža sta se popela v gondolo...

In gondola je pod krepkimi udarci vesel enega teh dveh mož naglo izginila v nevihto in vihar!

In potem je vse spet objela črna tema.

Dandolo se je izvil krik groze. Njegova usta so zajčljajala neko ime, in potem je veliki inkvizitor padel vznak na tla in se onesvestil.

Ko se je Dandolo zavedel, je zagledal okoli sebe lakeje, ki so ga bili prenesli na posteljo in mu zdaj močili čelo.

S trudom se je zravnaval.

„Nič se ne vznemirjajte!“ je rekel s slabotnim glasom. „Majhna omotica. Pustite me samega.“

Uslužbenci so naglo zapustili sobo.

Dandolo je vstal in se spustil na stol za mizo. Zakopal je glavo v obe roke in zamrmral:

„Kaj naj storim?... In on?... Kaj bo on storil?“

Bil je bled ko mrlič in se tresel, kakor bi imel mrzlico.

Z grozotno jasnostjo je stalo pred njim strašno in nerešljivo vprašanje.

Dandolo je bil spoznal Rolanda! Če ga ne zgrabi, je izgubljen...

Takrat je vstopil komornik.

„Visokost,“ je javil, „Njegova Ekscelenca generalni kapetan Altieri prosi, da ga sprejmete v najni stvari.“

Dandolo je nemočno mahnil z roko.

Nekaj trenutkov nato je stal pred njim Altieri.

Z vsem naporom svoje volje je napravil Dandolo nebrizen obraz.

„Važno vest vam moram sporočiti,“ je rekel Altieri. „Ne bom dolgo govoril: Roland Candiano je pobegnil.“

Dandolo se je hlinil presenečenega.

„Pobegnil!“ je vzkliknil z nejevernostjo v glasu, ki bi jo pozoren poslušalec prvi mah spoznal, da je nepristna. „Ali ste zblazneli? Iz beneških ječ nihče ne pobegne!“

„Pa vendar se je zgodilo!“ je mrko potrdil Altieri. „Davi bi bili morali obglaviti razbojnika Scalabrino, pa sta oba pobegnila. Ugotovili so, da je Roland izkopal rov od svoje celice do Scalabrinove. Brez dvoma sta bila dogovorjena; na Mostu vzdihov je poveznik straže opazil, da mož, ki ga vedejo na morišče, ni Scalabrino. Roland je bil!“

„To ni mogoče!...“

„Če vam rečem, da je!“ je povzel Altieri in zajel sapo. „In potem se je zgodilo nekaj strašnega. Iznenada se je prikazal Scalabrino s tolikšno kamenito ploščo na glavi, da bi jo dva moža komaj dvignila. S to ploščo je ob splošni osuplosti straž in med grozo, ki jo je med njimi zbudila strela, ki je udarila v most, razbil zamreženo okno na mostu in nato sta oba skočila v kanal. To je vse, kar so mi povedali. Priče temu prizoru so bili vojaki, krvnik in duhovnik. Tako sem moral verjeti. Roland je prost — to je vsa strašna resnica!“

„Prost!“

„Da, prost! In prišel sem, prišel sem k vam, da vas vprašam, vas, Leonorinega očeta, vas, velikega inkvizitorja, vas, vrhovnega šefa naše policije: Kaj mislite storiti?“

Dandolo je vztrepetal.

Spet to vprašanje, ki je že prej stopilo predenj!... A zdaj se ni zgodilo v tajnosti njegove vesti!...

Zdaj je to vprašanje postavil neki človek, in postavil ga je odkrito in brezobzirno.

Kateri človek?...

Altieri!... Leonorin mož!... Zakonski mož njegove hčere... zaročenke Rolanda Candiana!...

„Kaj mislim storiti?“ je zajeceljal Dandolo.

„Človek bi rekel, da se obotavlja!“

„Ne obotavljam se; osupel sem, to je vse. Vest je tako nenadejana, da je ne bi mogel verjeti, če je ne bi bili vi povedali.“

„Da, neverjetna je!“ je mrko pritrdil Altieri. „To imam od tega, ker sem bil velikodušen. Ko smo imeli Rolanda Candiana v rokah, bi ga bili morali... morali bi ga...“

Nazorna gesta je dokončala Altierijevo misel.

„Zdaj je seveda prepozno. Zlo je storjeno in ne ostane drugega, kakor da ga skušamo popraviti. In to je vaša reč. Lido je treba zapreti in paziti na vsak čoln, ki bi hotel odpluti na morje. To je vaša stvar. Zakaj če me vse ne moti,“ je dodal in nenadna bledica mu je potegnila vso kri iz obraza, „se zdaj začena boj na življenje in smrt med nami in Rolandom Candianom. Ukrenite kaj, gospod veliki inkvizitor — pa hitro!“

Po teh besedah je Altieri vstal, nekaj časa negibno stal, zatopljen v mrko premišljanje, nato pa se je naglo poslovil od Dandola.

„Bodite brez skrbi,“ ga je skušal le-ta pomiriti, „v dveh dneh bosta begunca uklenjena v najstrašnejši celici naših ječ...“

Ko je Altieri šel, je Dandolo zajeceljal.

„In vendar... moram!“ je zamrmral. „Moram storiti ta novi zločin! Jaz sam moram zgrabiti Rolanda Candiana... Jaz!...“

Minili so trije dnevi, strašni za Dandola. Beneška policija in njeni biringi so neumorno iskali. Skoraj vsako uro je moral veliki inkvizitor sprejeti policista ali biringa, ki so mu prinašali pisma ali ustmena poročila. Prva so izvirala od šefa beneške policije. Druga pa so biringi prinašali v svojem imenu.

Pri vsakem obisku je Dandolo čutil, kako mu udarja iz čela mrzel znoj.

Misel, da bi moral sam prijati Rolanda, mu je postala te tri dni tako nezno, da bi ga najrajši sam odvedel iz Benetk, če bi vedel, kje naj ga poišče.

Toda policija ni mogla odkriti nikakih sledov o beguncih.

Po splošni sodbi sta Roland in Scalabrino utonila in njuni trupli je voda odpavila v pristanišče, kjer so ju požrle ribe.

Čez nekaj dni je bil tudi Altieri prepričan, da je tako.

Neko noč je veliki inkvizitor spet bedel, kakor že tolikokrat v zadnjih letih. Čudno: misel, da je Roland najbrž mrtev, je to slabotno dušo nekoliko pomirila. Velikega inkvizitorja je bilo strah samo Rolandovega trpljenja pod svinčnimi stregami beneških ječ. Če je Roland mrtev, ne bo več trpel. Dandolo je hotel pomiriti svojo vest. Prav za prav... saj mu ni nič napravil. Samo druge je pustil, da so svoje napravili. In tudi zdaj ni hotel sam prevzeti zasledovanja: prepustil ga je šefu policije.

Dandolo se je malo oddehnil. Vsako poročilo, ki je javljalo, da za begunca ni sledov, mu je bolj razvedrilo obraz.

To noč je komornik nenadoma najavil obisk nekega biringa. Mirno je velel, naj ga spusti k njemu.

Biring je vstopil in se globoko priklonil pred velikim inkvizitorjem.

Bil je ena izmed tistih potuhnjenih pojav, ki jih je bilo toliko v Benetkah: človek posebne vrste, ki bi aretiral tudi lastnega očeta in zadrignil vrh za vratom rodne matere, če bi s tem dosegel napredovanje. Nizki instinkti, ki so vladali v tej živalski duši, so se razodevali na njegovem nizkem in potuhnjenem čelu, v njegovih kalnih, steklenih očeh.

Dandolo je nehote stopil nazaj. Biring se je še globlje priklonil in rekel:

„Visokost, odkril sem Scalabrino in Rolanda Candiana.“

Dandolo je strašno prebledel. „Govori!“ je velel s hripavim glasom.

„Tako, Visokost! Samo poprej bi si ponižno dovolil izreči vam majhno prošnjo.“

„Govori!“ je ponovil veliki inkvizitor.

„Ponižno bi prosil Vašo Ekscellenco, naj izvoli upoštevati, da sem sam našel, kar je beneška policija zaman iskala.“

„Upošteval bom to!“ je rekel Dandolo s takim glasom, da bi morala biringa groza stresti. Toda ovaduh ni razumel zmisla teh besed in je vztrepetal od veselja.

„Stvar je bila zelo lahka,“ je povzel biring. „Spomnil sem se, da je Scalabrino svoje dni hodil k neki deklici, najbrž je bila njegova ljubica, Juana ji je bilo ime. Zato sem se nekega večera utihotapil v hišo, kjer prebiva to dekle. Splazil sem se v sosedno sobo, napravil luknjo v leseno steno, poslušal in gledal.“

Biring je prestal, kakor da pričakuje besedo občudovanja.

Ker te besede ni bilo, je nadaljeval:

„Videl sem Scalabrino in čul sem ga, ko je govoril z dekletom. Zame ni nikakega dvoma, da je to bil on, čeprav se je zelo izpremenil.“

„In... drugi?“ je zajeceljal veliki inkvizitor.

„Ga ni bilo, Visokost! Toda so-deč iz besed, ki sem jih prestregel, ne bo več dolgo, ko se vrne. Potlej bo stvar igrača: najprej se polastimo Scalabrino in deklice in se skrijemo v sobi. Ko pride Roland Candiano, navalimo nanj in — naš bo.“

„Zelo preprosto, res!“ je mehanično rekel Dandolo.

Od groze ni vedel, kaj naj bi odgovoril.

„Kaj ne da, Visokost?“ je vzkliknil biring ves počaščen. „A čeprav je načrt tako preprost, odkriti ga je bilo vendarle treba... In jaz sem bil tisti, jaz sam...“

„Tega ne pozabim!“ je rekel Dandolo in si zasadil nohte v prsi. Z neskončno grenkobo, ki je ovaduh ni čutil, je dodal:

„Upam, da si o tem obvestil svojega predstojnika in da je hiša že obkoljena?“

Biring je pomežiknil z očmi. Priklonil se je in zamrmral:

„Visokost, siromaku kakršen sem jaz, se le prerediti ponudi taka lepa prilika, da bi jo hotel zapraviti in izdati svojo skrivnost. Če bi o tem govoril s predstojnikom, bi me bil zabodel in vrgel ribam, in zdajle bi vam o n pripovedoval to, kar sem vam ravnokar povedal.“

Dandolo si je otrl žgoče čelo. In mehko je rekel:

„Tak nisi poročal svojemu kapetanu?...“

„Ne, Visokost.“

„In tudi nikomur svojih tovarišev?“

„Še manj!“

„In razen tebe o tem nihče nič ne ve?“

„Nihče... razen vas, Visokost!“

„Da...“ je zajeceljal Dandolo.

„Razen mene!“

Vstal je, napravil nekaj korakov po sobi in se vrnil k biringu.

„Pokazal mi boš hišo,“ je rekel. „Kakor zapovedujete, Visokost,“ je odvrnil ovaduh.

Dandolo si je ogrnil plašč in odšel z biringem iz palače.

„Ali vam smem poslati čolnarja, Visokost?“ je vprašal komornik.

„Ni treba!“ je odgovoril Dandolo.

Stopil je v svojo gondolo in velel biringu:

„Veslaj!“

Možak je z naglico človeka, ki se boji, da mu sreča ne uide, zgrabil za vesli.

„Veslal boš na Lido,“ je zdajci rekel Dandolo.

„Oprostite, Visokost... saj...“

„Nič ne de. Stori, kakor sem ti rekel. Opravek imam tam.“

Biring-čolnar je storil, kakor mu je bilo zapovedano. Dandolo ni sedel pod šotor, nego zadaj, zraven ovaduha, ki je vneto veslal. Veliki inkvizitor je razmišljal. Od časa do časa so njegove oči zletele k čolnarju, čigar temni obrisi so se odražali pred njim. Bila je trda noč in kanali so bili zapuščeni.

„V pristanišču sva, Visokost,“ je zdajci izpregovoril biring.

„Veslaj dalje!“ je velel Dandolo.

Gondola si je utirala pot med tartanami, dvojbornicami in državnimi ladjami ter hitela proti ljudski luki. In kmalu je pustila vse gondole, čolne in ladje za seboj na nabrežju.

„Stoj!“ je tedaj rekel Dandolo. Biring je spustil vesli.

„Sedi k meni,“ je nadaljeval veliki inkvizitor.

„O, Visokost...“

„Sedi k meni, ti pravim!“ je ponovil Dandolo s hripavim glasom.

Biring je osupel prisedel k velikemu inkvizitorju.

„Poslušaj,“ je tedaj rekel le-ta s tihim glasom, kakor bi se bal, da kdo ne prisluškuje, „ali si gotov, da razen tebe nihče drugi ne ve, kje se skriva Roland Candiano?“

„Popolnoma gotov, Visokost!“

„Ali te ni nihče zasledoval?...“

„Moj poklic mi nalaga, da jaz druge zasledujem, Visokost, in zato vem, kako se človek izogne zasledovalcem.“

„Prav. Zdaj pa me dobro poslušaj. Če bi te prosil, da pozabiš, kaj si videl...“

Dandolo je govoril skoraj z zaklinjajočim glasom. Biring je prvi trenutek onemel. Brezumne nade so vstale v njem in kakor blisk ga je prešinila misel, da je v posesti strašne skrivnosti in da je veliki inkvizitor igračka v njegovih rokah. Še tisti mah se je odločil, da bo kar najdražje prodal svojo skrivnost.

„Kaj pravite, Visokost?“ je kriknil.

„Prosim te, da pozabiš, da si videl Scalabrino in da veš, v kateri hiši se skriva Roland Candiano!“ je rekel Dandolo s čudno razdraženostjo v glasu.

„Toda ta hiša, Visokost... ali si je nimate namena sami ogledati?“

„Ne, ne... A kdo te vpraša po tem? Odgovori! Ali pristaneš?“

„In kaj dobim za to, Visokost?“ je predrzno vprašal ovaduh.

„To vprašanje je vsaj pametno. Evo ti odgovora: Zapustil boš Benetke in šel v Rim, kjer imam vplivne znance. Tam ti preskrbim lepšo in uglednejšo službo, kakor si jo tu imel. In da te za to odškodujem, ti dam jutri zjutraj, ko se odpraviš iz Benetk, petdeset tolarjev.“

Med tem ko je Dandolo govoril, je biring v duhu pripravil svoj načrt.

„Visokost,“ je zdajci rekel, „za noben denar ne maram zapustiti Benetk. Po drugi strani pa je to, kar ste me prosili, zelo resna reč in moram o njej premišljati.“

„Do kdaj?“ je vprašal Dandolo.

„Imam ga,“ je pomislil biring. Na glas pa je rekel:

„Do jutri. Ali je mar predolgo razmišljati en dan o dejanju, ki utegne imeti, če me vse ne vara, še neizmerne posledice?...“

Dandolo se je nasmehnil.

„Ne samo da ni predolgo — še prekratko je. Razmišljaj torej vso večnost, lopov!“

Isti mah je roka velikega inkvizitorja z bliskovito kretnjo sunila izpod plašča in zasadila z vso silo bodalo biringu v prsi. Biring se je brez glasu sesedel. V svitu lune je Dandolo strmел v mrliško blede obraz človeka, ki ga je ubil. Ni vztrepetal. Potem se je ozrl okoli sebe. Pristanišče je bilo tiho. Rahli valovi so gibali morsko gladino. V daljavi je vrsta luči izdajala ladje, zasidrane ob nabrežju. Veličastna tišina je počivala na pokojni nočni pokrajini. Dandolo je dvignil truplo in ga rahlo spustil v vodo, ki se je s pljuskom odprla pod njim in spet zgrnila.

Potem je prijel za vesli in čoln je zdrknil čez vodno gladino.

Ko je bil doma, se je veliki inkvizitor vrgel na posteljo in se oddehnil.

„Zdaj je moj dolg Rolandu Candianu poplačan!“ je zamrmral. „Zdaj bom vsaj lahko v miru spall...“

Ubito srce

Altierijeva palača je stala kakih dve sto korakov od Dandolove, v isti vrsti. Mimo grede naj omenimo, da se je med obema palačama, na drugi strani kanala, vzpenjala še razkošnejša, še gosposkejša palača: tam je stanovala kurtizana Imperija.

Tako je Imperija, kadar je pogledala s svoje terase na levo, lahko videla, kaj se dogaja pri Danolu, in če je pogledala na desno, kaj se godi pri Altieriju — to je, pri Leonori. Če obstoji neka geometrija čuvstev, se nam nehote vsili misel na usodno simetrijo naključja, ki je tako združilo v nekak simboličen trikotnik tri ljudi: Dandola, Leonoro in Imperijo.

Ko je Altieri v jutru Rolandovega bega odhajal od Dandola, je zato imel le nekaj korakov do svoje palače. Čeprav je bila ta palača silno razkošno opremljena, se je vendar zelo razlikovala od svoje sosede. V njej si videl same vojaške trofeje, arkebuze in loke, suhlice, bodala, papirje in težke dvo-rezne meče. V predsobjih so stali

oficirji in v vestibulu je noč in dan stražilo dvanajst oboroženih mož.

Vedeti moramo, da je bil položaj, ki ga je zavzemal generalni kapetan v Benetkah, eden najodličnejših v državi. Njegov vpliv skoraj ni zaostajal za doževim, čeprav je bil dož vrhovni poveljnik beneške vojske.

Pri delitvi dediščine starega Candiana si je Foscari vzel pred vsem vso politično vrhovno oblast, Altieri pa je prepustil vojaštvo. Vendar si je izgovoril pravico do nadzorstva nad njim, dobro vedoč, da general ne sme biti nič drugega kakor sablja v rokah političnega oblastnika.

Odkar se je poročila z Altierijem, to je blizu dve leti, je Leonora imela na razpolago posebno kraljevo prostrano palačo. Tu je živela tako rekoč odrezana od sveta in se posvečala izključno samo gospodinjskim poslom v hiši svojega moža.

Čeprav je bilo še rano zjutraj, se je Altieri vendarle prijavil Leonori.

Rolandov beg ga je bil popolnoma vrgel iz ravnotežja; čustva, ki je o njih mislil, da so se že zdavnaj polegla, so mahoma spet vstala v njem v vsej svoji grozoti.

Leonora je svojega moža takoj sprejela kakor vselej, kadar se je javil pri njej. Na zunaj je hotela biti zvesta in poslušna žena. Odslovila je služkinji, ki sta ji pomagali urejevati perilo, in povabila moža, naj sede.

Altieri se ji je zdel še mračnejši kakor po navadi in nekam čudno vznemirjen. Slutila je, da se je moralo nekaj posebnega zgoditi. Toda vprašala ga ni, kaj; iz načela ni nikoli sama začela pogovora, nego je vselej čakala njegovih vprašanj.

Tudi Altieri je molčal. Prihital je k svoji ženi pod prvim vtisom strašne vesti, v nedoločnem strahu, da je ne bo več dobil doma. Zdaj je bil ves začuden, da ji nima ničesar povedati. In mahoma je začutil, kako ga prevzema onemogla jeza. Bilo mu je, kakor da mu je šele Rolandov beg z vso jarkostjo pred očmi njegovo razmerje do Leonore. „Vidim, da ste še zmerom tista vzorna gospodinja, ki jo beneške matere postavljajo za zgled svojim hčeram,“ je rekel s prisiljenim nasmehom.

Leonora ni odgovorila.

Tedaj pa je nenadoma prešel v napad.

„Haha,“ se je zasmel, „vaš oče mi je dal izborna gospodinja! Toda

hotel sem od njega imeti ženo. Poslušajte, Leonora. Tako ne more več dalje iti...“

„Ali mi imate kaj očitati? V vseh Benetkah nihče ne ve, kakšno je najino razmerje...“

„Lepo je to! Nad čim naj se pritožujem, če nihče ne ve, kaj je vzrok mojega trpljenja, ha, ha!“

„Ali mar nisem pri vseh svečanostih, ki jih priredite? Ali ne skrbim za hišo? Ali se ne kažem javno z vami, da svet ne more niti slutiti najinega dogovora? Preden sem se z vami poročila, sem vam pošteno rekla, da bom samo po imenu vaša žena. Vprašala sem vas, ali boste pod takim pogojem prizanesli mojemu očetu. In vi ste na to pristali. Prisegli ste mi, da boste spoštovali svobodo mojega telesa in moje duše. Jaz pa sem vam prisegla, da vam nikoli ne bom dala povoda za nikako pritožbo. Svojo besedo vestno izpolnjujem. Ali mi morete kaj očitati? Povejte, pripravljena sem takoj izpremeniti način svojega življenja. Nekoč ste mi rekli, da se premalo kažem z vami. Še tisti večer sem se ponudila, da vas spremljam v gondoli. Zdelo se vam je lepo, da ste me peljali pod Most vzdihov. In vendar vam nisem potem rekla besedice o tem, da mi je ječanje, ki sem ga takrat čula, trgalo srce. Od tistih dob se ni nikoli zgodilo, da bi me bili povabili s seboj in da bi bila odklonila. Kaj hočete danes?“

„Hočem, da mi boste žena!“ je gluho rekel Altieri.

„Pustite to, gospod! Sami veste, česa je zmožna Dandolova hči. V vašem nastopu vidim grožnjo. Toda ne pozabite: ženska Dandolovega rodu je nekoč rešila republiko, ko je zabolila kapetana, ki je hotel naskočiti doževo palačo. Kar je ona storila za svobodo naroda, bom jaz storila za svojo lastno svobodo.“

„Z drugimi besedami, ubili me boste, če bi se zatekel k sili?“

„Brez pomišljanja.“

„In če bi se maščeval nad vašim očetom?“

„Vam ne bi branila. Svojemu očetu sem storila največjo žrtev. Pretrgajte sedanje razmerje z njim, če že hočete; moj oče mi ni več oče od tistega dne, ko je zahteval, da se z vami poročim, čeprav je poznal žalost mojega srca.“

Altieri je drgetal od besa in onemoglosti. Leonora se mu je zdelala kakor ena izmed tistih grških devic, ki so posvetile svoje življenje Vestu, boginji devištva, in so bile močnejše v svojem ponosu ka-

kor vladarji v vsej svoji mogočnosti. Instinktivno občudovanje ga je prevzelo do nje in mu še bolj podžgalo strasti.

Leonora je vstala, v znamenje, da je razgovor končan.

Razumel je, da bi bila vsaka beseda odveč, da ne bi s prošnjami ne z grožnjami ničesar opravil proti neomajni volji žene-device, ki hoče ohraniti zvestobo svoji žalosti.

Tudi on je vstal.

„Danes je v drugo, da vas prosim: Leonora, postanite mi žena. Prvič je bilo ravno tisti večer, ki ste ga pravkar omenili, ko sva se vozila pod Mostom vzdihov. Danes pa me je važen dogodek napotil k vam.“

Leonora je vztrepetala.

„Dogodek?“ je vprašala.

Altieri se je kruto nasmehnil.

„Dogodek, ki se — sodim — naju obeh tiče: Prišel sem, da vam povem stvar, ki utegne nekega dne izpremeniti vaše ponašanje. Zakaj, če že do neke mere razumem, da zna ženska ohraniti zvestobo živemu človeku...“

„Kaj je?“ je zajecjela Leonora, videč, da je Altieri prestal.

„Kaj je?... Zvedeli smo, da je Roland Candiano umrl...“

Leonora se ni zgenila, kakor bi bila okamenela. Komaj da je prebledela. Roland jo je bil zapustil. Roland je umrl — žalost njene duše je ostala ista.

Ko je Altieri odhajal, je mrmral sam pri sebi:

„Lagal sem le na pol. Dvoje je mogoče: ali je Roland utonil, ali pa je ostal živ. V prvem primeru je moje poročilo resnično. V drugem pa poskrbim, da še bo resnično. In to je vprašanje nekaterih ur.“

Ko je Leonora ostala sama, je padla na kolena in se razjokala, kakor ni jokala že šest let — od tistega dne, ko ji je oče sporočil, da je Roland pobegnil iz Benetk.

Aretinov tajnik

Dva meseca sta potekla po teh dogodkih. Stopimo zdaj s čitateljem v palačo Pietra Aretina. Kakor Dandolova, Altierijeva in Imperijina je bila tudi njegova palača na Velikem kanalu. Čeprav je bil Aretino šele kakih dvajset dni v Benetkah, je njegovo ime že vsakdo poznal. Priredil je bil že razkošno pojedino in povabil nanjo pesnike, slikarje, igralce in patricije. Celo Tizian se je odzval njegovemu vabilu.

Nekega večera sta se ustavila pred Aretinovo palačo dva tujca. Stopila sta v vežo in potem po marmornih stopnicah, ki so držala v predsobje. Mlajši je šel naprej. Bil je skromno oblečen po florentinski noši. Imel je plave lase. Njegov tovariš bi bil pravcati orjak, da ni sključeno hodil. Gotovo je bil bolan na ledvicah. Bil je ves siv.

Florentincu je utegnulo biti kakih trideset let.

Stopil je v predsobje, ki je bilo okrašeno z nešteti kipi. Ne meneč se za goste, ki so bili tam zbrani, je potrpežljivo čakal, da pride vrsta nanj. Zakaj Aretino je sprejemal svoje goste v avdijenci kakor kak državnik.

Naposled je lakej stopil k tujcema in jima pomignil, naj gresta z njim. Odvedel ju je v sobo, kjer sta dve skoraj nagi ženski brenkali na kitaro.

Tam sta morala spet počakati.

Od časa do časa so se odprla vrata v ozadju in takrat se je začulo glasno govorjenje.

Skozi ta vrata je vstopil mladi Florentinec.

Tujec s sivimi lasmi je ostal v predsobju.

V veliki sobi, kamor ga je privedel lakej, se je neznanec zagledal pred petimi, šestimi moškimi in tremi ali štirimi ženskami, ki so natakale vina v brušene kozarce.

„Kaj bi radi?“ je vprašal eden izmed mož, ki je napol ležal na širokem kanapeju.

Florentinec je z enim pogledom preletel može pred seboj in nato brez obotavljanja odgovoril:

„Hotel bi videti slavnega pesnika, ki prebiva v tej palači.“

„Kar govorite, prijatelj, zakaj pred Aretinom stojite. Kaj bi hoteli od njega?“

„Prišel sem iz Firenze nalašč zato, da vam izrečem svoje spoštovanje.“

„Klara! Margerita!“ je zavpil Aretino, „kaj pa se pomišljata, malopridnici, da ne ponudita stola mlademu možu in mu ne natočita vina? Čakajta, grdobi, vaju bom že še naučil, da bosta po zasluženju nosili ime ‚Aretink‘, ki sem ga vama dal, to se pravi, boginj dražestne in poetične gostoljubnosti...“

Nadaljevanje v 12. številu Družinskega tednika „Romana“, ki izide 17. III. 1932. Naroča se v upravi v Ljubljani, Breg 10/II.